

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Світлана ХАЛАТУР**
« ____ » _____ **2024 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: Удосконалення управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувачка

Анастасія МАЛООК

**Науковий керівник,
д.е.н., професор**

Світлана ХАЛАТУР

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
« _____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ на підготовку кваліфікаційної роботи

Малоок Анастасії Валеріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту

Науковий керівник: Халатур Світлана Миколаївна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «09» жовтня 2024 р. № 3364.

2. Термін подання здобувачем роботи: «06» грудня 2024 року.

3. Вихідні дані до роботи: наукові праці з управління фінансовими ресурсами, антикризового управління, економіки аграрного сектору та фінансового менеджменту в умовах військових конфліктів; нормативно-правові акти та документи, що регулюють фінансову діяльність аграрних підприємств в Україні; звітність ДДС ІОБ НААН України, а також загальні економічні показники аграрного сектору.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Вступ. 2. Теоретична концептуалізація управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту. 3. Аналіз результатів управління фінансовими ресурсами ДДС ІОБ НААН України. 4. Напрями вдосконалення управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту. 5. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Специфічні особливості впливу на управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств. 2. Вплив військових конфліктів на роботу аграрних підприємств. 3. Структура площ посівів ДДС ІОБ НААНУ за видами агрокультур. 4. Структура операційних витрат агропідприємства у 2023 році. 5. Структура фінансових ресурсів агропідприємства за джерелами їх формування у 2019-2023 роках. 6. Зміна індикаторів фінансової стабільності агропідприємства. 7. Динаміка показників мобільності активів агропідприємства. 8. Послідовність дій із запобіжного АФУ агропідприємством. 9. Складові механізми АФУ агропідприємства. 10. Матриця аналізу стану фінансового забезпечення діяльності агропідприємства.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ «20» травня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична концептуалізація управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту	12.07.2024	виконано
2	Аналіз результатів управління фінансовими ресурсами ДДС ІОБ НААН України	16.09.2024	виконано
3	Напрями вдосконалення управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту	04.11.2024	виконано
4	Висновки і пропозиції	25.11.2024	виконано
5	Оформлення роботи	06.12.2024	виконано

Здобувачка _____
(підпис)

Анастасія МАЛООК

Керівник роботи _____
(підпис)

Світлана ХАЛАТУР

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ	8
1.1. Сутність і структура фінансових ресурсів аграрного підприємства	8
1.2. Особливості управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств	14
1.3. Основні ризики військового конфлікту та їх вплив на доступ до фінансових ресурсів аграрних підприємств	28
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ	42
2.1. Загальна характеристика господарської діяльності ДДС ІОБ НААНУ	42
2.2. Аналіз стану і структури фінансових ресурсів агропідприємства	51
2.3. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів аграрного підприємства	58
Висновки до розділу 2	63
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ	65
3.1. Імплементация антикризового фінансового управління в діяльність агропідприємства	65
3.2. Оптимізація фінансових ресурсів як стратегічний інструмент розвитку аграрного підприємства	72
3.3. Обґрунтування розвитку діяльності агропідприємства на основі матриці поточного фінансування	76
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту»

Кваліфікаційна робота містить: 92 с., 10 рис., 14 табл., 63 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – процеси управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств.

Предмет дослідження – методи та інструменти управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств для підвищення їх стійкості в умовах військового конфлікту.

Метою роботи є розробка та обґрунтування ефективних підходів до управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту для забезпечення його стійкості, конкурентоспроможності та адаптації до кризових викликів.

Методи дослідження – системний підхід, аналіз і синтез, статистичний аналіз, метод моделювання, метод порівняльного аналізу.

В ході виконання кваліфікаційної роботи удосконалено методи та інструменти управління фінансовими ресурсами агропідприємств в умовах військового конфлікту, що сприяють їхній стійкості та ефективності в кризових ситуаціях.

Результати рекомендовані до впровадження Дніпропетровською дослідною станцією Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України, с. Олександрівка, Дніпровський район, Дніпропетровська область.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ, АГРАРНЕ ПІДПРИЄМСТВО, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, АНТИКРИЗОВЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ, СТРУКТУРА КАПІТАЛУ

KEYWORDS

FINANCIAL RESOURCES, AGRICULTURAL ENTERPRISE, FINANCIAL STABILITY, LIQUIDITY, PROFITABILITY, ANTI-CRISIS FINANCIAL MANAGEMENT, CAPITAL STRUCTURE

ВСТУП

Сучасна аграрна галузь України є одним із ключових секторів економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку держави та значну частку експорту. Умови військового конфлікту створюють безпрецедентні виклики для аграрних підприємств, які стосуються зменшення доступу до фінансових ресурсів, порушення логістичних ланцюгів та зростання виробничих ризиків. Управління фінансовими ресурсами в таких умовах вимагає нових підходів для забезпечення стійкості та ефективності функціонування аграрного бізнесу. Посилення економічної нестабільності та інфляційного тиску обумовлює необхідність оптимізації фінансових потоків і зниження витрат. Окрім цього, підприємства стикаються з проблемами доступу до кредитних ресурсів через високі ризики, що змушує їх відшукувати альтернативні джерела фінансування. Вдосконалення системи управління фінансами сприяє підтримці платоспроможності, збереженню активів та адаптації до змінних умов ринку.

Особливого значення набуває планування та прогнозування фінансових показників, що дозволяє мінімізувати негативні наслідки непередбачуваних обставин. Удосконалення фінансового управління також відкриває можливості для залучення іноземних інвестицій та донорської допомоги. Актуальність теми посилюється необхідністю адаптації до міжнародних стандартів фінансової звітності та інтеграції у глобальні ринки. Таким чином, напрацювання ефективних механізмів управління фінансовими ресурсами в умовах військового конфлікту є стратегічно важливим завданням для забезпечення життєздатності аграрного сектору та економічного розвитку України загалом.

У попередніх дослідженнях науковцями розглядалося безліч питань щодо формування фінансових ресурсів підприємств та управління ними. Серед них відзначаються роботи: І.О. Бланка, Л.І. Бровко, С.С. Булкіна, О.Ю. Смелянова, В.І. Кифяк, Л.А. Костирко, Н.М. Купріної, Г.О. Партин, Р.П.

Підлипної, О.В. Смирної, З.М. Тітенко, О.В. Ярошевської та багатьох інших. Деякі науковці значну увагу приділяють питанням антикризового фінансового менеджменту, що включає розробку стратегій мінімізації ризиків та управління ліквідністю. Проте сучасні виклики, зумовлені воєнною агресією, вимагають розвитку та уточнення окремих елементів управління фінансовими ресурсами в кризових умовах.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування ефективних підходів до управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах військового конфлікту для забезпечення його стійкості, конкурентоспроможності та адаптації до кризових викликів.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути сутність та структуру фінансових ресурсів агропідприємства;
- окреслити особливості управління фінансовими ресурсами агропідприємств;
- визначити основні ризики військового конфлікту та їх вплив на доступ до фінансових ресурсів агропідприємств;
- дослідити загальну характеристику господарської діяльності ДДС ІОБ НААН України;
- проаналізувати стан і структуру фінансових ресурсів агропідприємства;
- оцінити ефективність використання фінансових ресурсів агропідприємства;
- вивчити механізми імплементації антикризового фінансового управління в діяльність агропідприємства;
- запропонувати підходи до оптимізації фінансових ресурсів як стратегічного інструменту розвитку аграрного підприємства;
- обґрунтувати розвиток діяльності агропідприємства на основі матриці поточного фінансування.

Об'єкт дослідження: процеси управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств.

Предмет дослідження: методи та інструменти управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств для підвищення їх стійкості в умовах військового конфлікту.

Серед наукових методів, які застосовувалися у ході дослідження відзначаються такі: аналіз і синтез – для вивчення та узагальнення теоретичних і практичних підходів до менеджменту фінансових ресурсів агропідприємств в умовах військового конфлікту; статистичний аналіз – для оцінки фінансових результатів діяльності агропідприємства, аналізу змін у його фінансовому стані; метод моделювання – для створення моделей фінансових потоків та прогнозування впливу різних кризових сценаріїв на фінансовий стан аграрних підприємств; системний підхід – для комплексного дослідження фінансової діяльності агропідприємств, враховуючи всі бізнес-чинники, що впливають на їх фінансове становище.

Інформаційна база проведеного дослідження включає: наукові праці з управління фінансовими ресурсами, антикризового управління, економіки аграрного сектору та фінансового менеджменту в умовах військових конфліктів; нормативно-правові акти та документи, що регулюють фінансову діяльність аграрних підприємств в Україні; звітність ДДС ІОБ НААН України, а також загальні економічні показники аграрного сектору України.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні методів та інструментів управління фінансовими ресурсами агропідприємств в умовах військового конфлікту, що сприяють їхній стійкості та ефективності в кризових ситуаціях.

Практичне значення результатів дослідження полягає в створенні інструментів і рекомендацій для агропідприємств, що дозволяють оптимізувати управління фінансовими ресурсами в умовах військового конфлікту та забезпечити їх фінансову стабільність і розвиток.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

1.1. Сутність і структура фінансових ресурсів аграрного підприємства

Фінансові ресурси аграрного підприємства є основою для забезпечення його економічної діяльності та розвитку. Це грошові кошти та інші фінансові активи, які підприємство залучає з метою фінансування своїх витрат, інвестицій, забезпечення оборотного капіталу, покриття зобов'язань та отримання прибутку.

Власні фінансові ресурси – це кошти, які підприємство формує із власних джерел, таких як внески власників або накопичений прибуток. Власні кошти є основою для забезпечення фінансової незалежності підприємства, вони дозволяють покривати витрати без залучення зовнішнього фінансування.

Залучені фінансові ресурси – складаються з коштів, отриманих від зовнішніх джерел – це можуть бути кредити, позики, облігації або інші форми залучення капіталу. Вони важливі для підприємств, що потребують фінансування для розширення або модернізації виробництва, але не мають достатніх власних ресурсів [15].

Бюджетні кошти – особливий вид фінансових ресурсів, які аграрні підприємства можуть отримати у вигляді державних субсидій, дотацій чи грантів, що сприяють підтримці та розвитку аграрного сектору.

Фінансові ресурси виконують кілька важливих функцій, що дозволяють аграрному підприємству ефективно організувати свою діяльність. Функціональне призначення фінансових ресурсів полягає в забезпеченні виробничих потреб, інвестиційної діяльності, фінансової стійкості та фінансуванні зобов'язань [12].

Забезпечення виробничих потреб – фінансові ресурси покривають

витрати на насіння, добрива, паливо, оплату праці, транспорт та інші витрати, пов'язані з виробництвом аграрної продукції.

Інвестиційна діяльність – вони дозволяють підприємству вкладати кошти у розвиток, оновлення техніки, будівництво нових виробничих приміщень, модернізацію та впровадження нових технологій, що є особливо важливим у сільському господарстві для підвищення продуктивності та ефективності [24].

Забезпечення фінансової стійкості – за допомогою фінансових ресурсів підприємство може створювати резерви для покриття непередбачених витрат, що дозволяє зменшити ризик фінансових труднощів у разі несприятливих умов (наприклад, через погіршення погодних умов або зниження цін на продукцію).

Фінансування зобов'язань – ресурси забезпечують можливість своєчасного погашення зобов'язань перед постачальниками, кредиторами, працівниками, що важливо для підтримання довіри та репутації підприємства.

Роль фінансових ресурсів у стратегії підприємства. Фінансові ресурси є стратегічним інструментом для досягнення довгострокових цілей підприємства. Дозволяють розширювати масштаби діяльності, збільшувати обсяги виробництва, що сприяє економії на масштабі та підвищенню конкурентоспроможності. Забезпечують можливість активно впроваджувати нові технології та модернізувати обладнання, що дозволяє їм підвищувати ефективність виробництва. Власні фінансові ресурси забезпечують стабільність підприємства і дозволяють уникати залежності від зовнішніх інвесторів або кредиторів, що особливо важливо в умовах нестабільності економічної ситуації або сезонних ризиків у сільському господарстві [25].

Аграрні підприємства мають певні особливості у формуванні та використанні фінансових ресурсів, зумовлені специфікою їх діяльності:

- сезонність – потреба у фінансуванні може коливатися протягом року залежно від циклів виробництва (посів, збирання врожаю тощо), що впливає на структуру і управління ресурсами;

- залежність від зовнішніх факторів – аграрна діяльність залежить від погодних умов, ринкових цін на продукцію, державної підтримки, що створює

додаткові фінансові ризики;

– інтенсивне використання оборотного капіталу – аграрні підприємства часто потребують значного оборотного капіталу для забезпечення матеріальних потреб у виробництві [25].

Загалом фінансові ресурси аграрного підприємства є багатофункціональним та стратегічно важливим елементом, який визначає здатність підприємства до стійкого зростання та адаптації до змінних умов ринку. Власний капітал складається з коштів, які належать підприємству і не підлягають поверненню. Власний капітал є основою для фінансування аграрного підприємства, оскільки дозволяє підприємству залишатися фінансово стійким і незалежним від зовнішніх джерел.

Основний капітал складається з коштів, внесених власниками підприємства, наприклад, пайовиків чи акціонерів. Основний капітал також включає нерозподілений прибуток минулих періодів, який залишається в обігу підприємства і використовується для подальшого розвитку. Основний капітал може включати додаткові внески власників (засновників) для розширення діяльності [34].

Амортизаційні відрахування – це накопичені кошти, що формуються від амортизаційних відрахувань на основні засоби (обладнання, будівлі, техніку). Ці кошти використовуються для оновлення або відновлення зношених основних засобів, що є критично важливим для підтримки виробничих процесів у аграрному секторі. Амортизаційні відрахування можуть бути використані також для фінансування інвестиційних проектів, спрямованих на модернізацію підприємства [29].

Резервний капітал або резервні фонди створюються для захисту підприємства від ризиків і можливих втрат. Резерви використовуються для покриття непередбачених витрат, які можуть виникнути через сезонні або ринкові коливання, а також для виплат у випадках надзвичайних ситуацій (природні катастрофи, знищення врожаю тощо). Деякі резерви можуть бути створені на випадок зниження цін на продукцію чи збільшення витрат на

виробництво.

Залучений капітал – це кошти, які підприємство отримує від зовнішніх джерел і зобов'язане повернути у визначений термін. Такі кошти допомагають збільшити фінансові можливості підприємства, особливо під час сезонних піків витрат. Він може формуватися за рахунок банківських кредитів, облігаційних позик чи лізингових операцій [1].

Кредити можуть бути короткостроковими (до одного року) або довгостроковими (більше року), залежно від потреб підприємства. Короткострокові кредити часто використовуються для фінансування поточної діяльності, зокрема придбання насіння, добрив, пального та інших необхідних ресурсів перед посівною чи збиральною кампанією. Довгострокові кредити зазвичай спрямовуються на інвестиційні цілі – оновлення техніки, будівництво нових складських приміщень, модернізацію виробництва.

Облігаційні позики (випуск облігацій) дозволяють компанії залучити капітал на більш вигідних умовах, ніж при банківському кредитуванні. Інвестори, купуючи облігації, надають підприємству кошти під відсоток [6].

Лізинг – це альтернативний спосіб фінансування, за якого підприємство отримує в користування техніку або обладнання з правом викупу. Лізинг є вигідним для аграрних підприємств, оскільки дозволяє уникнути великих одноразових витрат на придбання основних засобів.

Бюджетні кошти можуть надаватися державою у вигляді субсидій та дотацій для підтримки аграрного сектору. Державні субсидії надаються аграрним підприємствам з метою підтримки певних видів діяльності, наприклад, вирощування культур, що є важливими для продовольчої безпеки країни. Субсидії можуть бути спрямовані на покриття частини витрат на виробництво або на компенсацію витрат на закупівлю техніки та обладнання.

Дотації надаються у випадках особливих потреб, наприклад, для відшкодування втрат від неврожаю або стихійних лих. Дотації можуть сприяти залученню підприємств у певні проекти, наприклад, програми з підвищення ефективності виробництва чи впровадження екологічно чистих технологій [4].

Інвестиції дозволяють підприємству залучати додаткові кошти для розширення виробництва та модернізації. Залучення партнерів або інвесторів допомагає підприємству отримати фінансування без потреби у кредитах. Інвестори можуть стати співвласниками підприємства або надавати кошти на умовах, узгоджених із власниками. Це особливо актуально для впровадження нових проектів, таких як переробка продукції, розширення земельного банку або модернізація складів.

Інвестиції можуть бути спрямовані на розробку та впровадження нових технологій, автоматизацію процесів, застосування інноваційних підходів у вирощуванні культур або виробництві продукції. Інвестиційні кошти можуть використовуватися для розширення ринку збуту, створення торгових марок або виходу на нові ринки [14].

Ця структура фінансових ресурсів дає аграрному підприємству можливість ефективно функціонувати, підтримувати стабільний рівень ліквідності та залучати кошти для розвитку, що є особливо важливим у контексті сезонних коливань і залежності від природних умов. Залучення інвестицій в аграрний сектор має вирішальне значення для оновлення технічної бази, підвищення продуктивності, зниження витрат та адаптації до нових ринкових умов. Ефективне управління інвестиціями дозволяє аграрним підприємствам бути більш конкурентоспроможними і адаптивними [20].

Фінансові ресурси відіграють важливу роль у забезпеченні стабільного функціонування та розвитку аграрних підприємств. Їх основні функції та значення можна деталізувати наступним чином:

Фінансові ресурси дозволяють покривати операційні витрати, включаючи оплату праці, закупівлю насіння, добрив, палива та інших необхідних матеріалів. Вони також забезпечують підприємству можливість підтримувати та покращувати свою матеріально-технічну базу, включаючи техніку, обладнання та інфраструктуру. Для розвитку підприємства необхідно фінансування інноваційних проектів, модернізації та впровадження нових технологій, що дозволяє збільшити продуктивність та якість продукції.

Аграрний бізнес характеризується сезонністю виробництва, що означає нерівномірний розподіл витрат і доходів протягом року. Наприклад, значні кошти витрачаються на посівну кампанію, догляд за культурами та збирання врожаю. Фінансові ресурси дозволяють покривати сезонні витрати в періоди, коли підприємство ще не отримує доходу від реалізації продукції. Завдяки правильному плануванню і залученню зовнішніх ресурсів, таких як кредити або дотації, підприємство може забезпечити безперервність виробничого процесу та уникнути фінансових труднощів у пікові періоди [26].

Фінансові ресурси дозволяють підприємству інвестувати в нове обладнання, більш продуктивну техніку та сучасні засоби виробництва, які підвищують ефективність роботи. За допомогою інвестицій аграрні підприємства можуть застосовувати інноваційні методи ведення господарства, такі як точне землеробство, автоматизація процесів та цифрові технології, що оптимізують використання ресурсів. Оновлення матеріально-технічної бази сприяє зниженню витрат, підвищенню продуктивності та збереженню конкурентоспроможності на ринку.

Аграрна галузь піддається високим ризикам через залежність від зовнішніх факторів, таких як кліматичні умови, коливання цін на ринку, зміна державних політик і економічних криз. Наявність фінансових резервів або можливість залучити додаткові кошти дозволяє підприємству зберігати стійкість під час криз, компенсувати втрати та адаптуватися до змінних умов. Резервні фонди або страхові виплати допомагають аграрним підприємствам мінімізувати наслідки непередбачених подій, таких як посуха, повені, нашествия шкідників чи захворювання рослин і тварин [30].

Ліквідність дозволяє підприємству своєчасно здійснювати платежі, погашати зобов'язання перед партнерами, кредиторами та державою, підтримуючи свою фінансову репутацію. Забезпечення достатнього рівня платоспроможності дозволяє уникати прострочених боргів та штрафів, що може зменшити витрати на обслуговування кредитів. Ефективне управління фінансами допомагає підприємству залишатися стійким навіть в умовах

економічних криз, стабільно обслуговувати боргові зобов'язання і своєчасно виплачувати заробітну плату, що підтримує стабільну роботу всього колективу [36].

Таким чином, ефективне управління фінансовими ресурсами є основою для стабільності аграрного підприємства, його розвитку та можливості адаптуватися до зовнішніх викликів.

Важливість оптимального управління фінансовими ресурсами в аграрному секторі особливо велика через сезонний характер бізнесу, високі ризики та залежність від зовнішніх факторів, таких як клімат і ринкові ціни.

1.2. Особливості управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств

Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств має низку специфічних особливостей, зумовлених специфікою сільського господарства, такими як сезонність, залежність від природних умов, низька ліквідність активів. Основні особливості представлено на рис. 1.1.

Сезонність виробництва та нерівномірність доходів є однією з головних особливостей управління фінансами аграрних підприємств. Це обумовлено природними циклами, що впливають на ріст і збір врожаю [37].

Виробництво в аграрному секторі підпорядковується природним циклам. Основний дохід підприємства отримують під час збору врожаю, але витрати на вирощування починаються задовго до цього. Наприклад, витрати на посівну кампанію, закупівлю насіння, добрив і технічне обслуговування часто припадають на весну, тоді як дохід надходить лише після збору врожаю влітку або восени.

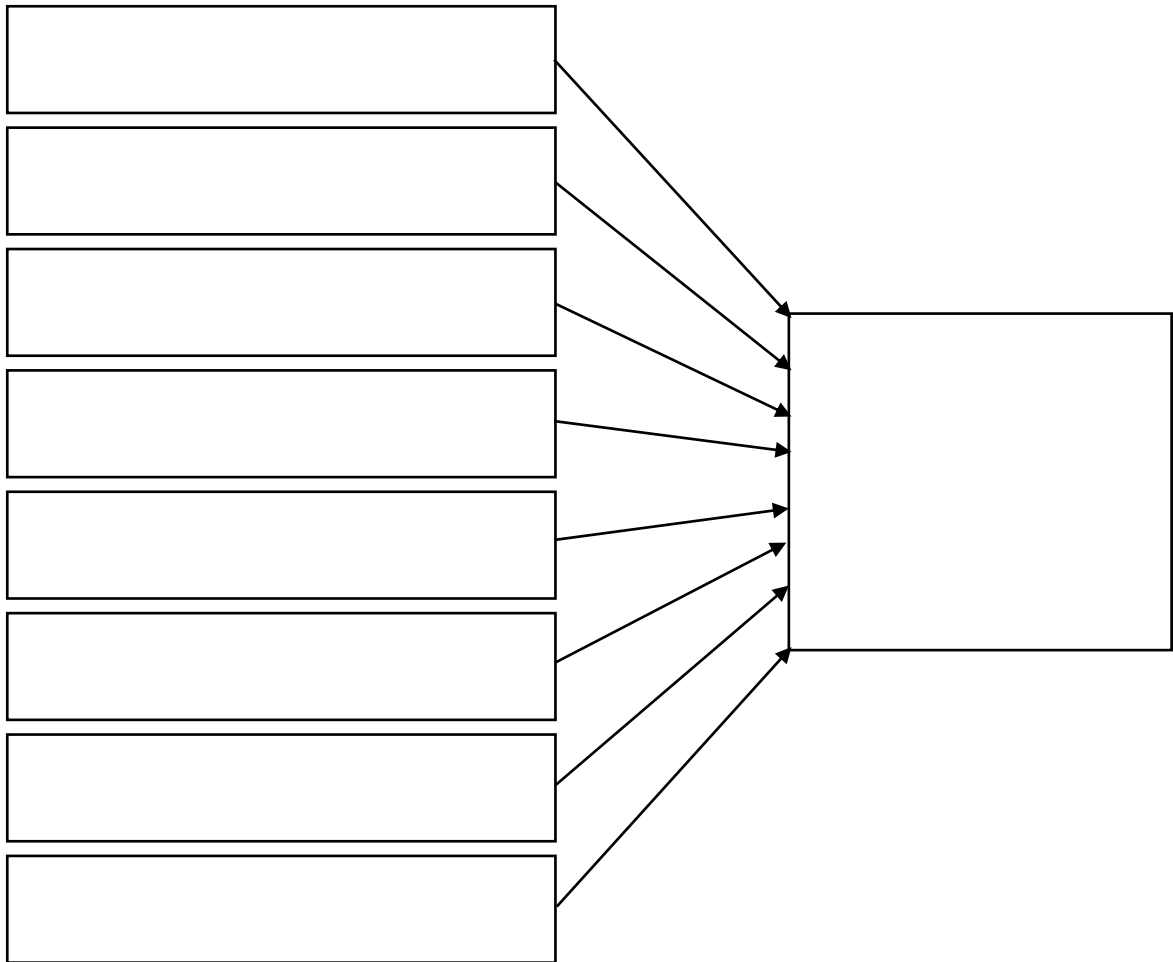

Рис. 1.1. Специфічні особливості впливу на управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств

Через нерівномірність надходжень аграрні підприємства мають правильно планувати свої грошові потоки. Підприємствам необхідно акумулювати кошти під час сезонних піків доходів, щоб покрити витрати в періоди без доходів. У таких випадках часто використовуються резервні фонди, короткострокові кредити або авансові платежі. Через нерівномірність надходжень і витрат аграрні підприємства стикаються з потребою у фінансуванні під час міжсезоння. Це може створювати тимчасовий дефіцит оборотного капіталу, що призводить до необхідності залучення короткострокових кредитів або авансів на оплату поточних витрат [41].

У деяких випадках аграрні підприємства можуть зберігати частину врожаю для продажу в інший період, коли ціни можуть бути вищими. Однак це потребує додаткових витрат на зберігання і може спричинити ризик псування

продукції. Планування обсягів продажу та управління запасами також важливе для забезпечення стабільного грошового потоку.

Нерівномірність доходів ускладнює довгострокове інвестування в розвиток підприємства. Замість того, щоб реінвестувати всі прибутки, підприємства можуть бути змушені резервувати кошти для забезпечення стабільної діяльності між сезонами. Це обмежує їхню здатність інвестувати в нові технології або розширення виробництва [44].

Таким чином, аграрні підприємства мають організовувати свої фінанси так, щоб підтримувати ліквідність у міжсезоння, і забезпечувати доступ до джерел короткострокового фінансування.

Висока залежність від природних умов. Сільське господарство значною мірою залежить від кліматичних умов, що впливає на обсяги врожаю та, відповідно, на фінансові результати. Це обумовлює необхідність створення резервів або страхування врожаю. Аграрні підприємства значною мірою залежать від природних умов, таких як погода, кліматичні зміни, рівень опадів, температура повітря, та інші природні фактори. Це є однією з найбільш ризикованих складових у їхній діяльності, оскільки несприятливі погодні умови можуть призвести до значних втрат у врожайності, зниження якості продукції або навіть повної втрати врожаю. У цьому контексті фінансовий менеджмент у сільському господарстві потребує врахування таких ризиків та застосування певних заходів для їхньої мінімізації [53].

Вплив природних умов робить складним точне планування обсягів врожаю та, відповідно, фінансових результатів. Наприклад, якщо очікуваний урожай не відповідає прогнозам через посуху або заморозки, це безпосередньо впливає на дохідну частину бюджету аграрного підприємства.

Для зниження впливу природних ризиків аграрні підприємства часто звертаються до страхових компаній для страхування врожаю. Це дозволяє зменшити фінансові втрати у разі несприятливих природних умов, хоча й тягне за собою додаткові витрати на страхові внески [62].

Деякі агропідприємства створюють резервні фонди на випадок

природних катаклізмів чи непередбачених обставин, які можуть негативно вплинути на виробництво. Це створює певний запас фінансових ресурсів, який можна використати для покриття витрат під час неврожайного періоду.

Для мінімізації залежності від погодно-кліматичних факторів багато підприємств впроваджують сучасні агротехнології, наприклад, системи зрошення, технології точного землеробства, теплиці тощо. Ці технології дозволяють зменшити залежність від дощів та інших погодних умов, хоча вимагають значних фінансових інвестицій [58].

Уряди часто надають субсидії або допомогу аграріям, щоб підтримати їх під час несприятливих сезонів чи стихійних лих. Це можуть бути прямі виплати, пільгові кредити або ж податкові пільги для пом'якшення фінансових наслідків від втрат урожаю. Щоб зменшити ризик втрат від природних катаклізмів, деякі підприємства диверсифікують свою діяльність, наприклад, вирощують різні культури або займаються одночасно тваринництвом і рослинництвом. Це знижує ризик повної втрати доходів у разі неврожайності однієї культури.

Таким чином, залежність аграрних підприємств від природних умов змушує їх активно працювати над зниженням цього ризику через впровадження страхування, створення резервів, інвестиції в сучасні технології, а також отримання державної підтримки та диверсифікацію діяльності.

Висока капіталомісткість та тривалий період обороту капіталу. Багато аграрних підприємств мають високі витрати на техніку, обладнання, насіння, добрива, що потребує значних фінансових ресурсів. Також період від інвестування до отримання доходу може бути досить тривалим. Аграрні підприємства характеризуються високою капіталомісткістю, оскільки для ефективного ведення сільськогосподарської діяльності необхідно мати значні інвестиції в такі ресурси, техніка та обладнання, засоби для зберігання та обробки продукції, насіння, добрива, пестициди та земельні ресурси [49].

Для обробки землі, посіву, збору врожаю та переробки сільськогосподарської продукції використовуються спеціалізовані машини, які

є дорогими. Наприклад, трактори, комбайни, сівалки, обприскувачі. Вартість такої техніки може досягати мільйонів гривень, і для її придбання підприємству часто потрібно залучати кредити або інвестиції.

У аграрному секторі необхідно мати склади для зберігання продукції, а також спеціалізовані приміщення для переробки (млини, олійні преса, холодильні камери). Це також потребує значних капіталовкладень [61].

Придбання високоякісного насіння, добрив та пестицидів вимагає значних коштів, особливо коли аграрій працює з великими площами. Такі витрати часто становлять більшу частину вартості сільськогосподарської продукції.

У великих аграрних підприємствах земельний фонд може бути дуже великим, що потребує великих інвестицій для придбання або оренди землі. Оренда землі також є витратною, а купівля земельних ділянок вимагає значних фінансових витрат.

Тривалий період обороту капіталу. Аграрні підприємства мають один із найтриваліших періодів обороту капіталу, оскільки цикл виробництва, починаючи від посіву до збору врожаю, займає багато часу – від кількох місяців до року, а іноді й більше. Наприклад, для вирощування зернових, овочів чи фруктів потрібно кілька місяців або навіть років до отримання врожаю. Підприємство в цей час має витрати на обробку землі, посів, зрошення, обробку від шкідників, а також витрати на робочу силу, що додаються до основних витрат [57].

Витрати на техніку, насіння, добрива й інші ресурси необхідно покривати до того, як буде отриманий дохід від реалізації продукції. Це означає, що підприємство має працювати на кредитних або власних фінансових ресурсах протягом тривалого періоду часу.

Через високі капітальні витрати та довгий період між вкладеннями та отриманням прибутку, аграрні підприємства часто змушені залучати кредити для забезпечення своєї діяльності. Це вимагає додаткових фінансових ресурсів для обслуговування боргу [7].

Таким чином, для аграрних підприємств важливо мати ефективну стратегію фінансування, що дозволяє зберігати фінансову стійкість у період відсутності доходів, а також забезпечує доступ до капіталу для модернізації та розвитку.

Низька ліквідність активів. Основні активи аграрних підприємств, такі як земля і техніка, мають низьку ліквідність. Це ускладнює залучення додаткових фінансових ресурсів через продаж активів у разі потреби. Низька ліквідність активів аграрних підприємств, охоплює кілька аспектів, які значною мірою визначають фінансову стійкість підприємства.

Основні активи аграрних підприємств, такі як земля, сільськогосподарська техніка, будівлі та споруди, зазвичай мають низьку ліквідність. Ліквідність – це здатність активу бути швидко перетвореним на гроші без значних втрат у вартості. Земля є стабільним активом, однак її продаж може зайняти багато часу і залежить від ринкових умов. Крім того, вартість землі часто не може швидко змінюватися відповідно до потреб підприємства. Сільськогосподарська техніка та інші фізичні активи можуть мати обмежений попит на вторинному ринку, особливо якщо вони застаріли чи спеціалізовані для конкретного виду діяльності. Це може ускладнювати швидке отримання коштів за рахунок їх продажу [9].

У разі необхідності швидко отримати кошти для покриття поточних витрат або фінансування нових проектів, аграрні підприємства не можуть одразу продати основні активи, оскільки це вимагає часу для пошуку покупців. Земельні ділянки можуть продаватися або здаватися в оренду, але обидва процеси потребують часу та переговорів, що може заблокувати готівкові кошти в короткостроковій перспективі. Техніка, яка потребує постійного обслуговування та оновлення, може бути важко продана за конкурентною ціною в разі невідкладної потреби в грошах.

Багато активів аграрних підприємств є капіталомісткими й не можуть бути швидко замінені чи перепрофільовані для досягнення інших цілей. Вкладення в аграрну техніку (трактори, комбайни, поливальні системи)

вимагають значних фінансових витрат, а їхня реалізація зазвичай пов'язана з великими витратами на утримання і обслуговування. Багато сільськогосподарських підприємств мають великий обсяг невідновлювальних ресурсів, таких як зрошувальні системи, сховища або теплиці, що значно знижує їх ліквідність [2].

Оскільки основні активи аграрних підприємств мають низьку ліквідність, це створює труднощі при отриманні кредитів від фінансових установ. Більшість банків та інших кредиторів вимагають забезпечення для кредитування, і якщо активи підприємства не можуть бути швидко реалізовані чи мають низьку вартість на вторинному ринку, підприємства можуть зіткнутися з труднощами у залученні фінансування на вигідних умовах.

Додатковим фактором, що впливає на ліквідність активів аграрних підприємств, є залежність від змін на ринку сільськогосподарської продукції. Оскільки ціни на аграрну продукцію можуть коливатися, а попит на неї може бути непередбачуваним, підприємства можуть стикатися з тим, що їхні активи, такі як складські приміщення або обладнання, не приносять очікуваних доходів у певний період часу [10].

З огляду на низьку ліквідність активів, аграрні підприємства часто змушені шукати альтернативні способи фінансування, такі як лізинг, довгострокові кредити, державні програми підтримки або залучення інвестицій. Ці механізми дозволяють компенсувати недолік ліквідних активів, але вони також можуть бути дорогими або складними в умовах нестабільного фінансового середовища.

Низька ліквідність активів аграрних підприємств створює значні виклики в управлінні фінансами. Це вимагає ретельного планування, ефективного управління грошовими потоками, а також пошуку додаткових фінансових ресурсів через інші механізми, щоб забезпечити гнучкість у періоди фінансової нестабільності.

Фінансування інновацій та модернізація. Сучасні аграрні підприємства часто потребують інвестицій у новітні технології (наприклад, автоматизація,

точне землеробство), що вимагає значних капіталовкладень і спеціалізованого фінансування. Інвестиції в новітні технології дозволяють підвищити ефективність виробництва, знизити витрати та підвищити конкурентоспроможність на ринку [23].

Аграрні підприємства часто стикаються з необхідністю впровадження новітніх технологій для підвищення продуктивності та зниження витрат. Серед основних інновацій у сільському господарстві можна виділити:

- точне землеробство – використання технологій GPS, сенсорів, дронів для точного моніторингу стану ґрунту та рослин, оптимізації внесення добрив та води;

- автоматизація процесів – впровадження роботизованих систем, таких як трактори, що працюють без водія, автоматизовані системи поливу, дрони для обробки полів;

- генетичні модифікації та біотехнології – використання ГМО для підвищення стійкості рослин до шкідників та хвороб, поліпшення врожайності;

- інтелектуальні системи управління – програмне забезпечення для управління фермерськими господарствами, що допомагає з автоматизацією планування, обліку та контролю фінансових потоків [27].

Впровадження нових технологій вимагає значних фінансових ресурсів, що може бути важким для багатьох аграрних підприємств, особливо малих і середніх. Джерела фінансування таких інвестицій можуть включати власні кошти підприємства (у випадку, якщо підприємство має достатньо власних фінансових ресурсів, воно може інвестувати в технології без залучення зовнішніх фінансів), кредити та позики (традиційний спосіб фінансування, однак для аграріїв доступ до кредитних ресурсів може бути ускладнений через високу ризиковість аграрного бізнесу, тому вони можуть зіштовхуватися з високими відсотковими ставками або складнощами з отриманням кредитів), державні субсидії та підтримка (державні програми підтримки інновацій в аграрному секторі, які можуть передбачати часткову компенсацію витрат на технологічні інвестиції, субсидії на покупку нової техніки чи розвиток

інфраструктури), гранти та інвестиції (можливість отримати гранти або залучити інвестиції від венчурних капіталістів або спеціалізованих аграрних фондів, які підтримують інноваційні проекти в аграрній сфері) [22].

Ризики інвестицій в інновації в сільському господарстві:

- висока вартість впровадження інновацій, що може бути не під силу малим підприємствам;
- необхідність навчання персоналу для роботи з новими технологіями;
- невизначеність щодо того, як нові технології вплинуть на результативність виробництва;
- можливість швидкого застарівання технологій через стрімкий розвиток інновацій.

Переваги інвестицій в інновації в сільському господарстві:

- зниження витрат – автоматизація і точне землеробство дозволяють значно скоротити витрати на добрива, воду, енергію, а також підвищити ефективність використання земельних ресурсів;
- підвищення продуктивності – нові технології дозволяють збільшити врожайність і скоротити час на виконання сільськогосподарських робіт;
- покращення якості продукції – за рахунок застосування передових технологій можна досягти стабільно високої якості сільськогосподарської продукції;
- конкурентоспроможність – підприємства, які активно впроваджують інновації, здатні запропонувати продукцію, що відповідає сучасним вимогам ринку, що підвищує їх конкурентоспроможність [3].

Модернізація не обмежується лише технологіями, а також нові технології зберігання продукції, які дозволяють продовжити термін зберігання і зменшити втрати; інвестиції в оновлення транспорту та логістичних ланцюгів для швидшого і ефективнішого доставлення продукції; встановлення сонячних панелей або інших відновлюваних джерел енергії для зменшення витрат на енергоносії.

Уряди багатьох країн надають спеціальні програми, які стимулюють

впровадження інновацій у сільському господарстві. Державна підтримка інновацій виявляється у вигляді субсидій та дотації на техніку, пільгових кредитів, інформаційної підтримки та консультування [8].

Впровадження інновацій і модернізація виробництва є важливими умовами для розвитку аграрних підприємств, що дозволяють їм не тільки збільшувати прибуток, але й адаптуватися до змінних ринкових умов.

Доступність кредитних ресурсів. Аграрні підприємства, особливо малі та середні, часто стикаються з труднощами у доступі до кредитних ресурсів через високі ризики та низьку ліквідність заставного майна. Тому популярним інструментом для них стають державні програми підтримки, субсидії та аграрні розписки. У аграрному секторі часто виникають труднощі з залученням фінансування через високу ризиковість та специфіку цієї галузі.

Аграрний сектор є досить високоризиковим, оскільки залежить від багатьох зовнішніх факторів, таких як погодні умови, коливання цін на сільськогосподарську продукцію, політичні та економічні зміни. Це робить сільськогосподарські підприємства менш привабливими для традиційних кредиторів, таких як банки. У разі несприятливих умов (наприклад, посухи або шкідників) підприємство може понести значні збитки, що підвищує ризик неповернення кредиту [17].

Основні активи аграрних підприємств, такі як земля, сільськогосподарська техніка, інвентар, мають низьку ліквідність. Це означає, що у разі потреби продати ці активи для покриття боргів може бути важко або й неможливо в короткі терміни. Заставні вимоги банків часто орієнтовані на високоліквідні активи, а тому аграрії мають менше шансів на отримання стандартних кредитів [13].

Малі та середні аграрні підприємства часто не мають достатньо кредитної історії або фінансової прозорості, щоб отримати банківське фінансування. Більшість банків вимагають серйозних гарантій або застави, яких у аграріїв може не бути. Крім того, високі процентні ставки та вимоги до обслуговування кредиту можуть зробити кредити непосильними для багатьох

підприємств.

У багатьох країнах уряди надають підтримку аграрним підприємствам через спеціальні кредитні програми, субсидії або гарантії. Ці програми можуть знижувати процентні ставки, зменшувати вимоги до застави та пропонувати пільгові умови для аграріїв. Наприклад, в Україні діють програми державної підтримки для фермерів, що допомагають зменшити фінансовий тиск і полегшити доступ до кредитів [21].

Аграрні розписки – це альтернативний фінансовий інструмент, який дозволяє аграрним підприємствам залучати ресурси без банків. Це короткострокові боргові зобов'язання, за якими підприємства зобов'язуються передати продукцію у майбутньому (наприклад, після збору врожаю). Аграрні розписки здатні забезпечити більш гнучке фінансування, оскільки вони не вимагають великої застави або складних перевірок, як традиційні кредити.

Ще один варіант для аграрних підприємств – залучення фінансування через краудфандингові платформи або спеціалізовані інвестиційні платформи для агросектора. Це може бути менш формальним шляхом залучення коштів без звернення до традиційних фінансових установ, зокрема якщо підприємство має цікаві інноваційні проекти чи перспективи для інвесторів.

Аграрні кооперативи можуть допомогти своїм членам отримати фінансування на вигідних умовах, об'єднуючи ресурси для отримання кредитів, закупівлі техніки чи інших потреб. Це дозволяє знижувати фінансові ризики через спільні гарантії та об'єднаний капітал [31].

Таким чином, хоча доступ до традиційних кредитних ресурсів для аграрних підприємств є обмеженим через високі ризики та низьку ліквідність активів, існують альтернативні фінансові інструменти, такі як державні програми підтримки, аграрні розписки, краудфандинг та кооперативи, що можуть забезпечити необхідні ресурси для розвитку аграрного бізнесу.

Ризик зміни цін на сільськогосподарську продукцію. Ціни на аграрну продукцію схильні до коливань через вплив зовнішніх ринків, змін попиту та пропозиції. Це підвищує невизначеність у прогнозуванні доходів і впливає на

рішення щодо розподілу фінансових ресурсів. Ризик зміни цін на сільськогосподарську продукцію є однією з основних фінансових проблем для аграрних підприємств. Коливання цін на сільськогосподарські товари мають безпосередній вплив на доходи підприємств, а отже – на їхню фінансову стабільність [35].

Причини коливання цін на сільськогосподарську продукцію пов'язані із змінами в попиті та пропозиції, кліматичними умовами, змінами на міжнародних ринках, політикою держави, технічним прогресом та інноваціями.

Попит на сільськогосподарську продукцію може коливатися через зміну споживчих уподобань, економічну ситуацію (наприклад, в умовах рецесії попит на певні продукти може знижуватися), або зміни в зовнішніх ринках. Пропозиція може залежати від врожаю, зростання або скорочення виробничих потужностей [39].

Сільське господарство є дуже чутливим до погодних умов. Несприятливі погодні умови, такі як посухи, заморозки або повені, можуть значно знизити урожай, що веде до дефіциту продукції і, як результат, до підвищення цін.

Ціни на сільськогосподарську продукцію можуть залежати від коливань на світових ринках. Якщо ціни на пшеницю чи кукурудзу на міжнародному ринку зростають, це може впливати на ціни в країні-експортері чи країні-імпортері. Подібні зміни також можуть бути обумовлені торговими бар'єрами, змінами в політичній ситуації або новими міжнародними угодами.

Влада може застосовувати різні заходи, які впливають на ціни: субсидії на продукцію, введення експортних обмежень, зміна податкової політики. Наприклад, державна підтримка аграріїв може знижувати ціни на деякі товари, тоді як обмеження експорту може призводити до їх зростання [50].

Вдосконалення технологій виробництва сільськогосподарської продукції може знизити собівартість, що впливає на кінцеві ціни. Однак, якщо нові технології використовуються для збільшення виробництва (наприклад, збільшення врожайності), це може призвести до надлишку продукції і зниження цін.

Наслідки для аграрних підприємств:

– невизначеність доходів. Коливання цін призводять до важко прогнозованих доходів. Якщо ціна на продукцію знижується, підприємство може отримати менше доходу від продажу врожаю, що ускладнює покриття витрат;

– збільшення фінансових ризиків. Якщо аграрне підприємство не може передбачити зміни цін або не має ефективної стратегії управління такими змінами, це може призвести до фінансових труднощів, включаючи проблеми з ліквідністю або навіть банкрутство;

– вплив на планування. Якщо підприємство не враховує потенційні зміни цін при плануванні витрат і доходів, воно може зіткнутися з проблемами у виконанні фінансових планів і збереженні фінансової стійкості [59].

Деякі аграрії використовують страхові продукти, що дозволяють зменшити фінансові втрати від коливань цін на ринку. Використання фінансових інструментів, таких як ф'ючерсні контракти або опціони, дозволяє аграрним підприємствам зафіксувати ціну на продукцію на майбутнє, що допомагає знизити вплив цінових коливань. Різноманітні види сільськогосподарської продукції можуть знизити залежність підприємства від одного ринку чи виду продукції, тим самим зменшуючи ризик значних фінансових втрат у разі падіння цін на один із товарів. Створення фінансових резервів на випадок значних цінових коливань дозволяє підприємствам впоратися з кризовими періодами без значних втрат. Постійне моніторинг цінових тенденцій на міжнародних та внутрішніх ринках дає змогу підприємствам адаптувати свою стратегію і зменшити ризик негативних наслідків [51].

У підсумку, управління ризиками, пов'язаними з коливаннями цін на сільськогосподарську продукцію, є важливою частиною фінансового управління аграрними підприємствами, що дозволяє зберегти стабільність і забезпечити довгострокову рентабельність [40].

Необхідність оптимізації витрат. Аграрні підприємства повинні уважно

слідкувати за витратами на насіння, добрива, паливо та інші ресурси, що становлять значну частину собівартості. Оптимізація витрат є важливим елементом у забезпеченні фінансової стійкості підприємства. Оптимізація витрат в аграрних підприємствах є критично важливим аспектом для забезпечення фінансової стійкості та ефективності діяльності.

Враховуючи специфіку аграрного бізнесу, оптимізація витрат передбачає комплексний підхід до управління витратами на різних етапах виробництва. Ось основні аспекти цього процесу полягають в контролі за витратами на сировину та матеріали (насіння добрива хімікати та корми), оптимізацією витрат на паливо та енергію (техніка, паливо та енергозбереження), агротехнічних заходах та ефективності використання землі (ротація культур та застосування точного землеробства), механізації та автоматизації процесів (впровадження нових технологій та моніторинг і управління виробництвом), оптимізації витрат на працю (навчання персоналу, оплата праці), аналізі та плануванні бюджету (планування фінансових потоків, аналіз витрат і доходів, моніторинг та звітність), управлінні запасами та логістиці (оптимізація закупівель, ефективна логістика), аналізі варіантів фінансування (вибір оптимальних джерел фінансування) [11].

Оптимізація витрат є постійним процесом, що потребує адаптації до змінних умов ринку та технологічного розвитку. Це дозволяє аграрним підприємствам зберігати фінансову стійкість і досягати максимального прибутку навіть в умовах високої непередбачуваності.

Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств передбачає гнучке планування та врахування специфічних факторів, які впливають на їхню діяльність.

1.3. Основні ризики військового конфлікту та їх вплив на доступ до фінансових ресурсів аграрних підприємств

Військові конфлікти можуть мати серйозний вплив на доступ аграрних підприємств до фінансових ресурсів (рис. 1.2).

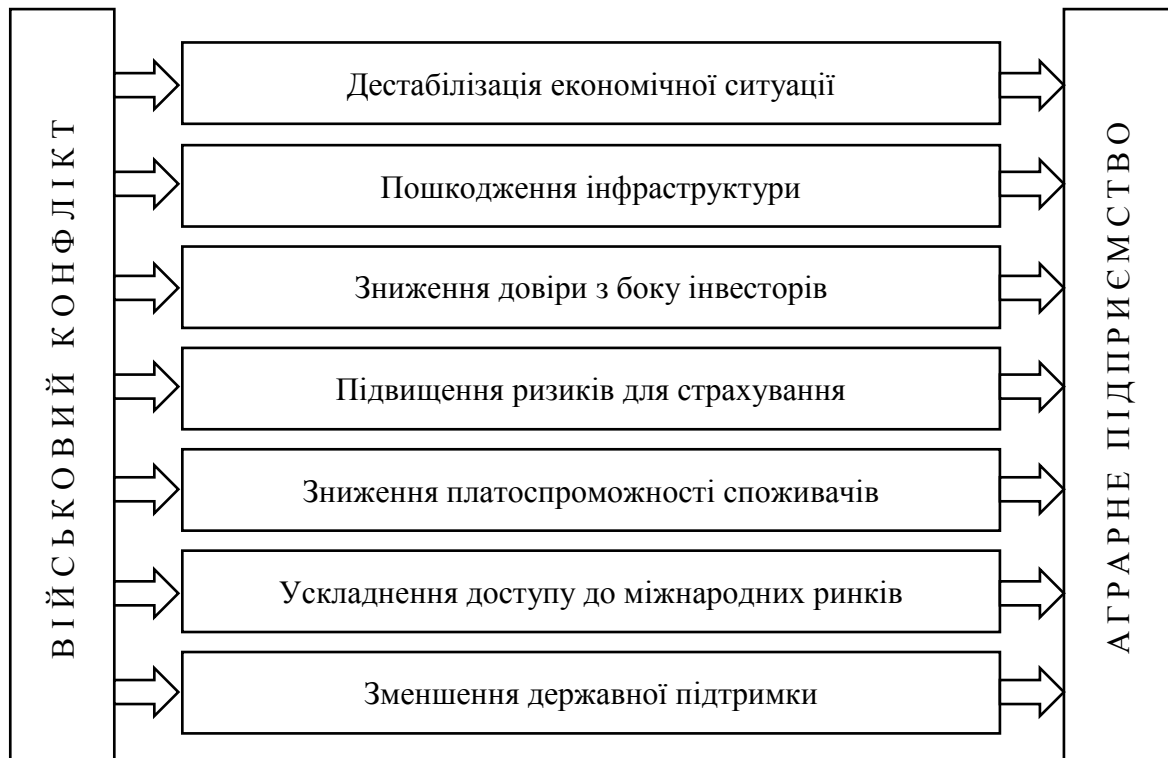

Рис. 1.2. Вплив військових конфліктів на роботу аграрних підприємств

Дестабілізація економічної ситуації. Війна веде до значної економічної нестабільності, зростання інфляції, зміни валютного курсу, що ускладнює планування фінансових потоків і призводить до дефіциту обігових коштів у аграрних підприємств. Військовий конфлікт має серйозний вплив на макроекономічну ситуацію в країні, що, в свою чергу, позначається на доступі аграрних підприємств до фінансових ресурсів [5].

Війна призводить до зростання інфляції через зниження виробництва, дефіцит товарів, порушення ланцюгів поставок та вищі витрати на оборону. Для агропідприємств це означає зростання цін на ресурси, такі як паливо, добрива, техніка та сільгоспзасоби. Вартість виробництва продукції зростає, але якщо ціни на неї не можуть зрівнятися з витратами, підприємства зазнають збитків. Відповідно, споживча спроможність зменшується, і знижується попит на сільгосппродукцію, що погіршує фінансову ситуацію аграріїв.

В умовах війни часто спостерігається коливання на валютному ринку, що

може призвести до девальвації національної валюти. Для аграрних підприємств це означає збільшення витрат на імпортовані ресурси (пальне, техніка, хімікати), які оплачуються в іноземній валюті. Додатково девальвація знижує купівельну спроможність внутрішнього ринку, що також обмежує можливості для продажу продукції [16].

Для фінансування військових витрат держава може бути змушена брати кредитні кошти, що призводить до збільшення зовнішнього та внутрішнього боргу. Це може викликати зростання процентних ставок, що ускладнює доступ аграрних підприємств до дешевих кредитів. Більші витрати на обслуговування боргу означають, що менше коштів буде доступно для державної підтримки сільського господарства, що ще більше погіршує фінансову ситуацію аграріїв.

Війна створює загальну невизначеність, що змушує фінансові установи бути більш обережними у наданні кредитів. Банк може відмовити агропідприємству в кредитуванні через високу фінансову нестабільність і ризик неповернення кредиту. Крім того, аграрії можуть відчувати труднощі з плануванням бізнесу в умовах такої невизначеності, оскільки вони не можуть точно спрогнозувати попит, ціни чи доступність фінансів [18].

Війна часто веде до порушення стабільного економічного середовища, зниження рівня розвитку підприємництва, що ускладнює ведення аграрного бізнесу. Може зменшитися кількість інвестицій, зокрема в аграрний сектор, через високий рівень ризику. В результаті аграрії можуть не отримати необхідні фінансові ресурси для розширення, модернізації або навіть підтримки своєї діяльності.

Таким чином, дестабілізація економічної ситуації через військовий конфлікт має прямий вплив на фінансові умови для аграрних підприємств, зокрема через інфляцію, зростання витрат на виробництво, коливання валютного курсу та підвищення кредитних ризиків [19].

Пошкодження інфраструктури. Руйнування транспортних шляхів, складів, об'єктів зберігання та переробки сільськогосподарської продукції обмежує доступ до ринків збуту і ускладнює логістику. Це також негативно

позначається на доступі до кредитних ресурсів, оскільки підприємства можуть не мати достатньої кількості активів для забезпечення кредитів.

Війна може призвести до пошкодження або знищення доріг, мостів, залізничних шляхів та інших елементів транспортної інфраструктури. Це ускладнює доставку сільськогосподарської продукції на ринки, а також транспортування необхідних для виробництва ресурсів, таких як насіння, добрива, пестициди, техніка.

Пошкодження логістичних ліній (як на місцевому, так і на міжнародному рівні) може викликати затримки або повну зупинку постачань. Це може призвести до того, що аграрії не зможуть своєчасно реалізувати свою продукцію, що в свою чергу впливає на їх фінансову стабільність. Якщо війна обмежує доступ до морських портів або перешкоджає нормальній роботі митних пунктів, експорт сільськогосподарської продукції стає неможливим або значно ускладненим [28].

Під час війни склади, елеватори та інші об'єкти зберігання можуть бути пошкоджені чи знищені, що призводить до втрати продукції. Наприклад, зерно, яке не вдалося своєчасно відправити, може загинути внаслідок руйнування будівель або знищення інфраструктури.

Для аграрних підприємств, які займаються зберіганням врожаю до періоду реалізації, руйнування складів стає серйозною проблемою. Відсутність можливості зберігати продукцію знижує можливості для маневру в плануванні продажів і гальмує фінансові потоки [33].

Для підприємств, що займаються переробкою продукції або її зберіганням у замороженому вигляді (наприклад, овочів чи фруктів), пошкодження холодильних установок призводить до неможливості зберігання продукції, що також спричиняє фінансові втрати.

Військові дії можуть призвести до пошкодження або знищення сільськогосподарської техніки, яка є основою для ефективного виконання польових робіт. Це створює затримки в посівній або збиральній кампанії, знижуючи виробничі показники і, відповідно, доходи підприємства. Млинів,

фабрик, заводів, які займаються переробкою сільгосппродукції (наприклад, зерна в борошно, молока в сир чи масло), також можуть стати мішенню для військових дій. Це веде до зупинки виробничих процесів і втрати прибутку.

Після військових дій аграрні підприємства стикаються з великою невизначеністю щодо того, коли та як буде відновлено пошкоджену інфраструктуру. Це ускладнює планування виробничих процесів, а також заважає аграріям визначити, коли знову стане можливим отримати доступ до фінансових ресурсів через відновлення роботи логістичних і складських об'єктів [33].

Втрата інфраструктури може також вплинути на здатність аграрних підприємств надавати достатні гарантії для отримання кредитів. Банки і фінансові установи можуть вважати таку компанію високоризикованою і знизити кредитування або підвищити процентні ставки через зниження вартості активів і високі операційні ризики.

Пошкодження інфраструктури має масштабні наслідки для аграрних підприємств, які можуть призвести до серйозних фінансових втрат, труднощів з логістикою, проблем із зберіганням і переробкою продукції, а також ускладнити доступ до необхідних фінансових ресурсів.

Зниження довіри з боку інвесторів. В умовах війни інвестори стають більш обережними, що знижує потік інвестицій у сільське господарство, навіть у стабільніші періоди. Фінансові установи можуть знизити обсяги кредитування або підвищити процентні ставки, що ускладнює доступ до фінансових ресурсів для аграріїв [45].

Війна приносить значну економічну та політичну невизначеність, що робить інвестування ризикованим. Інвестори зазвичай воліють вкладати кошти в стабільні та передбачувані ринки, де менше ймовірності втратити вкладені кошти через політичні чи економічні катастрофи. В умовах війни країни стають менш привабливими для інвестицій, оскільки прогнозувати їхній економічний розвиток та безпеку стає важче.

Під час війни політичні рішення можуть змінюватися швидко і

непередбачувано. Наприклад, уряд може націоналізувати або обмежити доступ до певних ресурсів або ринків, що викликає додаткові ризики для інвесторів. Економічна ситуація стає більш непередбачуваною через зниження ВВП, інфляцію, падіння курсу національної валюти та дефіцит бюджету [46].

В умовах війни можуть виникати проблеми з фінансовими установами: банки можуть припинити роботу, обмежувати обсяги кредитування або вносити зміни до умов кредитів (наприклад, підвищення процентних ставок). Це ускладнює доступ до фінансування для аграрних підприємств, особливо якщо вони залежать від банківських кредитів для розширення виробництва або покупки сировини.

Інвестори можуть змінювати свої пріоритети, обираючи менш ризиковані активи або напрямки для вкладення капіталу. У разі військового конфлікту частина капіталу може бути спрямована в більш стабільні країни чи індустрії, такі як оборонна промисловість або навіть золото та нерухомість, а аграрний сектор може залишитися без необхідних інвестицій.

Якщо інвестори все ж таки ухвалюють рішення інвестувати в аграрний сектор під час війни, вони, ймовірно, вимагатимуть більш високі прибутки або додаткові гарантії. Це може включати підвищення процентних ставок по кредитах для аграріїв, що збільшить фінансове навантаження на підприємства і ускладнить доступ до ресурсів для розвитку [48].

Для забезпечення інвестицій в аграрному секторі під час війни інвестори часто звертаються до страхування. Однак, зважаючи на ризики війни (пошкодження землі, техніки, врожаю), страхові компанії підвищують ставки, що збільшує загальні витрати на ведення бізнесу для аграрних підприємств, а отже, робить сектор менш привабливим для інвесторів.

Війна може призвести до санкцій з боку міжнародних організацій чи держав, що ускладнює доступ до міжнародних кредитів і інвестицій. Багато міжнародних інвесторів можуть призупинити або припинити інвестиції в країну, що переживає конфлікт, через побоювання щодо стабільності та законності бізнес-процесів [63].

В умовах військового конфлікту може спостерігатися зниження продуктивності та обсягу виробництва через пошкодження інфраструктури, втрату робочих рук та відсутність можливості продавати продукцію. Це підвищує ризик для інвесторів, оскільки на тривалий період підприємства можуть бути менш прибутковими або навіть збитковими.

Зниження довіри з боку інвесторів у період військового конфлікту створює значні труднощі для аграрних підприємств у залученні фінансування, що важливо для підтримки виробничого процесу та розвитку. Без доступу до необхідних інвестицій підприємства можуть зіткнутися з проблемами в забезпеченні виробництва, оновленні техніки та технологій, а також в освоєнні нових ринків [60].

Підвищення ризиків для страхування. Військовий конфлікт збільшує ризики для аграрних підприємств, зокрема через можливі прямі ушкодження посівів, техніки та інфраструктури. Страхові компанії можуть підвищити ставки на полісах або відмовитися від страхування певних ризиків, що робить аграріїв більш вразливими до фінансових втрат. Військовий конфлікт створює безліч нових ризиків для аграрних підприємств, що, в свою чергу, впливає на страхову діяльність і доступ до страхових послуг.

Прямі ушкодження майна та продукції під час війни аграрії можуть втратити свою техніку, сільськогосподарську продукцію, будівлі або склади через бойові дії, бомбардування або мінування територій. Такі ушкодження не тільки знижують виробничу потужність підприємства, але й впливають на страхові виплати. Страхові компанії можуть оцінити ці ризики як надмірно високі, що призводить до відмови у наданні страхових послуг або до істотного підвищення тарифів.

Ускладнення оцінки та компенсацій у випадку бойових дій складно провести точну оцінку збитків. Це ускладнює процес компенсації. Страхові компанії можуть бути змушені проводити додаткові перевірки або вимагати детальних підтверджень збитків, що затримує процес виплат.

Зниження здатності страхових компаній виконувати зобов'язання у

умовах війни фінансові ресурси самих страхових компаній можуть бути зменшені або виведені з обігу через загальні економічні труднощі. Це підвищує ризик, що страхові компанії не зможуть виконати зобов'язання перед клієнтами, а страхування втрачає свою надійність [42].

Відмова від страхування деяких ризиків, страхові компанії можуть обмежити покриття для агропідприємств, виводячи з-під страхування певні ризики, зокрема, що стосуються військових дій. Наприклад, ризики, пов'язані з конфліктами, можуть бути виключені з стандартних полісів, або ж підприємства будуть змушені платити за додаткові опції страхування, які покривають ці специфічні ризики. Це збільшує вартість страхових послуг.

Підвищення ставок на полісах, якщо ризики військових дій не можуть бути виключені з полісів, страхові компанії будуть змушені підвищити ставки, щоб компенсувати можливі втрати. Аграрії в умовах війни можуть бути змушені платити набагато більші премії за те саме страхування, що збільшує їхні витрати.

Зниження попиту на страхові продукти через невизначеність та високі ризики, багато аграрних підприємств можуть відмовитися від страхування або вирішити, що це занадто дорого або неефективно у таких умовах. Це створює вакуум, в якому підприємства залишаються без фінансового захисту, що збільшує їхні фінансові труднощі у разі надзвичайних ситуацій [43].

Мобілізація страхової індустрії для допомоги у відновленні. У деяких випадках, у разі значних пошкоджень, держава або великі страхові компанії можуть створювати спеціалізовані програми для відшкодування збитків. Однак ці програми часто мають обмежений характер і не можуть покрити всі втрати, що виникають під час війни.

Наслідки для аграріїв:

- усі ці фактори можуть суттєво збільшити витрати аграрних підприємств на страхування, в той час як доступність страхової підтримки стає обмеженою;

- для компенсації ризиків підприємства можуть бути змушені вкладати

власні кошти в альтернативні способи захисту або інвестувати в більш дорогі форми страхування, що зменшує їхні фінансові можливості;

– аграрії, які не можуть знайти надійного страхового покриття або виявляються в ситуації, коли страхування не допомагає при втраті майна або продукції, опиняються в ситуації фінансової нестабільності [38].

Таким чином, підвищення ризиків для страхування в умовах військового конфлікту може значно обмежити доступ аграрних підприємств до фінансового захисту, збільшуючи їхні витрати і загальні фінансові ризики.

Зниження платоспроможності споживачів. Війна може призвести до скорочення доходів населення, що впливає на споживчий попит. Для аграрних підприємств це означає можливі труднощі з реалізацією продукції та зменшення прибутковості, що може ускладнити виконання фінансових зобов'язань. Зниження платоспроможності споживачів є одним з основних економічних наслідків військового конфлікту, який має прямий вплив на аграрні підприємства.

Військовий конфлікт часто призводить до значного скорочення доходів громадян. У період війни можуть бути різко знижені заробітні плати, зменшення кількості робочих місць або навіть зупинка виробництва в окремих галузях. Це знижує купівельну спроможність населення, що, в свою чергу, обмежує попит на продукти, в тому числі й сільськогосподарські.

Через загальне зниження доходів, люди будуть змушені скорочувати витрати, у тому числі на їжу. Це може спричинити зменшення попиту на певні види сільськогосподарської продукції, особливо на продукти, які не є базовими або є більш дорогими. Наприклад, зменшення купівлі м'яса, овочів, фруктів, органічної продукції тощо [45].

Зниження доходів та безробіття можуть призвести до зростання рівня бідності серед населення. Бідні верстви населення значно обмежують свої витрати на продукти харчування, купуючи тільки необхідне. Це зменшує ринок для сільськогосподарських підприємств, які залежні від стійкого попиту на свою продукцію.

В умовах фінансової нестабільності люди змінюють свої споживчі звички, переключаючись на дешевші продукти. Це може привести до зміщення попиту на дешевші замітники для продукції, яку зазвичай виробляють аграрії. Наприклад, зниження попиту на продукцію вищого класу (органічні продукти, делікатеси) і збільшення попиту на дешевші харчові продукти, що позначається на прибутках аграрних підприємств [47].

Через зменшення доходів споживачів і зниження попиту на продукцію, аграрні підприємства можуть зіткнутися з проблемами в обігових коштах. У той час, як підприємства потребують стабільного потоку грошових коштів для оплати боргів, закупівлі матеріалів або для фінансування посівних робіт, скорочення прибутків від зниження попиту може призвести до проблем з погашенням кредитів і боргів.

Коли загальний рівень доходів у країні падає, зменшується попит на інвестиції в сільське господарство. Інвестори, які можуть бути готові вкладати кошти у відновлення і розвиток сільськогосподарських підприємств, часто змінюють свої пріоритети, зменшуючи або зовсім припиняючи інвестиції в аграрний сектор. Це підвищує фінансові ризики для підприємств і обмежує їх доступ до зовнішнього фінансування [54].

В умовах війни уряд часто змушений обмежити соціальні програми і допомогу, зокрема, щодо підтримки аграріїв. Зниження рівня державних дотацій та субсидій призводить до того, що підприємства опиняються в ситуації, коли вони змушені самостійно покривати витрати на виробництво, що в умовах зниження попиту і платоспроможності споживачів може стати непосильним тягарем.

Зменшення доходів підприємств через зниження попиту на продукцію часто призводить до накопичення боргів. Підприємства можуть вимушені брати нові кредити або відстрочувати оплату існуючих боргових зобов'язань. Це збільшує фінансовий тиск на підприємства, погіршуючи їх економічне становище [55].

Таким чином, зниження платоспроможності споживачів під час війни має

комплексний вплив на аграрні підприємства, ускладнюючи не лише їх здатність до генерування прибутку, а й знижуючи можливості для інвестицій, кредитування та стабільної фінансової діяльності.

Ускладнення доступу до міжнародних ринків. Експорт сільськогосподарської продукції може стати проблематичним через санкції, блокування морських портів або втрату міжнародних торгових партнерів. Це створює серйозні проблеми для аграрних підприємств, які залежать від зовнішніх ринків. Військові конфлікти часто призводять до серйозних обмежень у доступі до міжнародних ринків, що має значний вплив на фінансові можливості аграрних підприємств [52].

Під час військового конфлікту країни, які беруть участь у війні або мають близькі політичні зв'язки з однією зі сторін конфлікту, можуть бути піддані міжнародним санкціям. Це може включати обмеження на імпорт і експорт сільськогосподарської продукції, заборону на доступ до певних технологій, або фінансові обмеження, які ускладнюють фінансування торгових угод. В результаті, аграрні підприємства, що залежать від експорту, можуть втратити доступ до важливих ринків збуту.

Військові конфлікти часто супроводжуються руйнуванням або блокуванням важливих транспортних маршрутів, таких як залізничні та автомобільні дороги, порти та аеропорти. Це значно ускладнює або взагалі блокує можливість вивозити сільськогосподарську продукцію до інших країн. Наприклад, блокування морських портів або прибережних вод може призвести до затримок або повної неможливості експортувати товари, що негативно позначається на доходах аграріїв.

Військові конфлікти можуть також призвести до змін у попиті на сільськогосподарську продукцію. Ринки можуть змінюватися, оскільки війна змінює споживчі звички, а також доходи населення в інших країнах, що впливає на загальний рівень імпорту та експорту. У разі зменшення попиту на певні види сільськогосподарської продукції, підприємства можуть мати труднощі із збутом своєї продукції на зовнішніх ринках [3].

Міжнародні інвестори зазвичай уникають вкладень у країни, де є активні бойові дії або інші форми політичної нестабільності. У результаті, навіть якщо країна, яка є аграрним виробником, не потрапляє під санкції, її підприємства можуть залишитися без необхідних інвестицій для розвитку або модернізації виробництва. Це обмежує можливості для доступу до нових технологій, необхідних для підвищення ефективності виробництва і збільшення обсягів експорту.

Війна часто призводить до серйозних коливань на валютних ринках, що може знизити стабільність національної валюти. Це особливо впливає на аграрні підприємства, які мають значні зовнішньоторговельні операції, оскільки коливання валютних курсів може значно збільшити витрати на імпорт матеріалів і технологій, а також вплинути на доходи від експорту, зробивши їх менш передбачуваними та вигідними.

Військовий конфлікт також може ускладнити співпрацю з міжнародними фінансовими установами, такими як Світовий банк або міжнародні кредитні організації. Зазвичай ці установи знижують рівень кредитування або відмовляються від нових проектів у регіонах, де тривають бойові дії, що обмежує доступ аграрних підприємств до фінансування або підтримки в міжнародних фінансових ринках.

Таким чином, військові конфлікти значно обмежують доступ аграрних підприємств до міжнародних ринків, створюючи проблеми для експорту, знижуючи попит на продукцію та підвищуючи загальні економічні ризики.

Зменшення державної підтримки. У період війни ресурси держави можуть бути спрямовані на оборону, що зменшує фінансову підтримку для сільського господарства. Це включає субсидії, пільгові кредити та інші форми допомоги, які стають менш доступними для аграріїв [32].

Під час війни бюджетні витрати спрямовуються в основному на забезпечення обороноздатності держави, відновлення інфраструктури, медичну допомогу та інші першочергові потреби. Внаслідок цього фінансування аграрного сектору може бути значно скорочено або перенаправлено на інші

термінові потреби. Коли бюджетні кошти обмежені, збільшується конкуренція між різними секторами економіки за отримання фінансової допомоги. В аграрному секторі може спостерігатися зменшення субсидій, пільг чи преференцій, оскільки пріоритет надається більш критичним сферам [56].

Адміністративні процедури можуть ускладнитися. Наприклад, введення режиму надзвичайного стану або мобілізації може сповільнити процеси розподілу державної підтримки, таких як субсидії на добрива, насіння чи інші необхідні матеріали для аграріїв. Оформлення документів і отримання дозвільних документів може стати складнішим і займати більше часу.

Держава може прийняти рішення змінити структуру фінансової допомоги аграрному сектору, перенаправивши частину ресурсів на відновлення пошкодженої інфраструктури або на підтримку найбільш критичних напрямів, таких як виробництво продовольства для внутрішнього споживання чи для потреб армії. В результаті підтримка для підприємств, орієнтованих на експорт або на менші виробничі цикли, може бути обмежена.

Аграрії часто залежні від пільгових кредитів і ліній фінансування від держави, які допомагають їм покрити витрати на посіви, придбання техніки або модернізацію господарств. У кризових умовах військового конфлікту комерційні банки можуть скоротити обсяги кредитування, а держава знижує або скасовує пільгові умови, оскільки зростає ризик неповернення позик і нестабільність у фінансовій системі [54].

Військові конфлікти відштовхують як вітчизняних, так і міжнародних інвесторів, оскільки підвищується ризик втрат через бойові дії, інфляцію та економічну невизначеність. Це призводить до зменшення обсягів інвестицій в аграрний сектор, зокрема в проекти, що потребують державного співфінансування або підтримки через інвестиційні програми [55].

В умовах військових дій можуть виникнути труднощі з реалізацією податкової політики та збором податків. Агропідприємства, які не отримують своєчасну підтримку чи мають проблеми з обслуговуванням своїх зобов'язань, можуть втратити доступ до пільг, які були надані раніше. У той самий час

держава може змінити податкові ставки чи умови для певних груп аграріїв, що позначиться на фінансових потоках підприємств.

Загалом, зменшення державної підтримки може призвести до серйозних фінансових труднощів для аграрних підприємств, що позначиться на їх здатності адаптуватися до змін і продовжувати виробничу діяльність в умовах війни.

Таким чином, військовий конфлікт може призвести до серйозних проблем у доступі аграрних підприємств до фінансових ресурсів, підвищення фінансових ризиків та погіршення загальної економічної ситуації.

Висновки до розділу 1

1. Фінансові ресурси аграрного підприємства є основою для його діяльності та розвитку, адже вони забезпечують необхідні кошти для здійснення господарської діяльності, покриття витрат, інвестування та забезпечення стабільності. Структура фінансових ресурсів включає власний капітал, залучені кошти, бюджетні субсидії, кредити, позики, а також інвестиції, що дозволяють підприємству не лише функціонувати, а й розвиватися, реагуючи на зміни ринку та економічну ситуацію. Важливим аспектом є ефективне управління цими ресурсами, яке дозволяє зберігати ліквідність, забезпечувати конкурентоспроможність і підтримувати фінансову стабільність в умовах високих ризиків і непередбачених факторів. Урахування всіх цих складових є запорукою успішної та стійкої роботи аграрного підприємства на ринку.

2. Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств має низку специфічних особливостей, що визначають ефективність їхньої діяльності. Сезонність виробництва та нерівномірність доходів вимагають ретельного планування грошових потоків, особливо в періоди між збором врожаю. Висока

залежність від природних умов підвищує ризики і потребує створення резервів або страхування врожаю для зниження фінансових втрат. Крім того, аграрні підприємства характеризуються високою капіталомісткістю та тривалим оборотом капіталу, що накладає вимогу до ефективного управління витратами на техніку, насіння, добрива тощо. Низька ліквідність активів та обмежений доступ до кредитних ресурсів часто ускладнюють залучення фінансування, тому підприємства мають шукати альтернативні джерела, зокрема через державні програми або аграрні розписки. Водночас аграрії повинні враховувати ризик коливань цін на сільськогосподарську продукцію, що додає додаткову невизначеність у фінансовому плануванні. Тому оптимізація витрат і гнучке фінансове управління є ключовими факторами для забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств в умовах мінливого ринкового середовища.

3. Військові конфлікти створюють численні ризики для аграрних підприємств, значно ускладнюючи доступ до фінансових ресурсів. Пошкодження інфраструктури, економічна нестабільність, зниження інвестиційної привабливості та збільшення ризиків для страхування стають основними бар'єрами для аграріїв у отриманні необхідних фінансових ресурсів. Також значно зменшується споживчий попит, що негативно позначається на доходах підприємств, а обмеження доступу до міжнародних ринків та зниження державної підтримки посилюють фінансові труднощі. В умовах війни аграрні підприємства стикаються з труднощами у виконанні фінансових зобов'язань, що веде до зниження їх фінансової стабільності та здатності адаптуватися до зміненої економічної ситуації.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика господарської діяльності ДДС ІОБ НААНУ

Аграрні підприємства в умовах військового конфлікту стикаються з багатьма викликами, зокрема руйнуванням інфраструктури, що ускладнює доступ до полів, транспортування продукції та забезпечення технікою. Працівники часто перебувають під загрозою, особливо в регіонах поблизу зони бойових дій, і це потребує посилення заходів безпеки. Порушення логістичних ланцюгів призводить до труднощів із постачанням пального, добрив, засобів захисту рослин та насіння. Також підприємства відчувають дефіцит кваліфікованої робочої сили через мобілізацію, виїзд працівників за кордон або до безпечніших регіонів. Через фінансову нестабільність і скорочення обсягів інвестицій аграрії стикаються зі складнощами у фінансуванні посівної кампанії та модернізації виробництва. Нарешті, психологічний тиск через загальну невизначеність і ризики для бізнесу впливає на стійкість і довгострокове планування діяльності.

Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва НААН України (надалі ДДС ІОБ НААНУ) знаходиться у селі Олександрівка Дніпровського району Дніпропетровської області. Вона розташована на Лівобережній частині області, отже трохи ближче до лінії бойового зіткнення, аніж Дніпро.

Підприємство зареєстроване як юридична особа, що здійснює діяльність згідно законодавства України. Його організаційно-правова форма надає можливість ведення господарської діяльності в аграрному секторі, включаючи виробництво й реалізацію продукції. Підприємство дотримується всіх нормативних вимог, включаючи податкові зобов'язання та ліцензування.

Місія ДДС ІОБ НААН України полягає в проведенні наукових розвідок і розробці інноваційних технологій для підвищення продуктивності та якості овочевих і баштанних культур. Її діяльність орієнтована на стійкий розвиток аграрного сектору України та забезпечення продовольчої безпеки.

Основним напрямом діяльності станції є розробка інноваційних технологій для підвищення врожаїв та якості продукції. Станція також співпрацює з агровиробниками для впровадження наукових досягнень у практику. Завдяки своїм дослідженням, заклад сприяє розвитку аграрної науки та забезпечує стабільне постачання адаптованих сортів для сільського господарства України.

До інших напрямів діяльності належать вирощування овочевих і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів, організація складського господарства, допоміжні роботи в галузі рослинництва, а також вирощування зернових (окрім рису), бобових та насіння олійних культур.

Динаміку товарної продукції агропідприємства за асортиментними групами представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяги товарної продукції агропідприємства за 2019-2023 роки, тис. грн.

Вид продукції	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)	2023 р. від 2019 р. (%)
Зернові культури і зернобобові	2349,9	2277,8	2344,7	2878,9	3281,5	931,6	139,6
Соняшник	1037,6	2503,8	1860,7	1953,2	2678,8	1641,2	258,2
Коренеплоди кормові	211,7	225,6	138,4	179,6	221,7	10	104,7
Овочеві культури	88,7	82,9	93,2	94,8	108,2	19,5	122,0
Баштанні культури	45,5	53,7	58,2	63,1	82,7	37,2	181,8
С.-г. послуги	433,9	326,1	393,9	363,2	402,8	-31,1	92,8
Разом	4167,3	5469,9	4889,1	5532,8	6775,7	2608,4	162,6

Аналіз даних таблиці 2.1 дозволяє зробити кілька висновків. Загальний обсяг товарної продукції агропідприємства зростає протягом 2019-2023 років.

У 2023 році цей обсяг становив 6775,7 тис. грн., що на 2608,4 тис. грн. більше, аніж у 2019 році, що відповідає зростанню на 62,6%. Продукція зернових і зернобобових культур збільшилася на 931,6 тис. грн, що становить 139,6% від рівня 2019 року. Це свідчить про стабільне зростання цих культур протягом періоду дослідження, ймовірно, через поліпшення умов вирощування та попиту на ці культури. Продукція соняшнику також показала значне зростання – на 1641,2 тис. грн., що є 258,2% від рівня 2019 року. Це може вказувати на істотне збільшення площ посівів соняшнику або підвищення його врожайності, а також на збільшення попиту на олію чи насіння соняшнику.

Обсяг коренеплодів кормових залишився практично незмінним, збільшившись лише на 10 тис. грн (104,7%), що розпізнає стабільність виробництва цієї продукції без суттєвих змін у порівнянні з 2019 роком. Овочеві культури також показали зростання на 19,5 тис. грн. (122%), хоча це менший приріст порівняно з іншими культурами. Продукція баштанних культур зросла на 37,2 тис. грн., що становить 181,8% від рівня 2019 року, що розкриває їхню значну роль у виробництві агропідприємства за останні роки. Що стосується сільськогосподарських послуг, то в порівнянні з 2019 роком обсяг їх наданих послуг знизився на 31,1 тис. грн. (92,8%), що може свідчити про скорочення або зміну в структурі послуг, наданих агропідприємством.

У загальному підсумку агропідприємство продемонструвало позитивну динаміку зростання більшості видів продукції протягом 2019-2023 років. Найбільше зростання спостерігалось в виробництві соняшнику та зернових культур, що, ймовірно, є результатом збільшення площ посівів або кращих врожаїв. Проте деякі види продукції, як-от сільськогосподарські послуги, показали зниження.

Географічне розташування господарства сприяє сільськогосподарському бізнесу, оскільки характеризується помірно-континентальним кліматом із періодичними посухами та бурями. Завдяки цим кліматичним особливостям у регіоні можливе вирощування широкого асортименту сільгоспкультур.

Підприємство здійснює обробіток як власних, так і орендованих земельних ділянок. Загальна площа земель, які перебувають у його користуванні, перевищує 400 гектарів, з яких близько 90% складають сільськогосподарські угіддя. Такий земельний фонд дозволяє забезпечувати значні обсяги виробництва аграрної продукції.

Обсяги посівних площ безпосередньо впливають на обсяг виробництва в рослинництві, оскільки більші площі дозволяють вирощувати більше культур і підвищувати загальну врожайність. Оптимізація посівних площ також сприяє ефективнішому використанню ресурсів, таких як вода, добрива та техніка. Однак збільшення площ посівів вимагає ретельного планування та догляду, щоб запобігти зниженню якості врожаю та виснаженню ґрунтів.

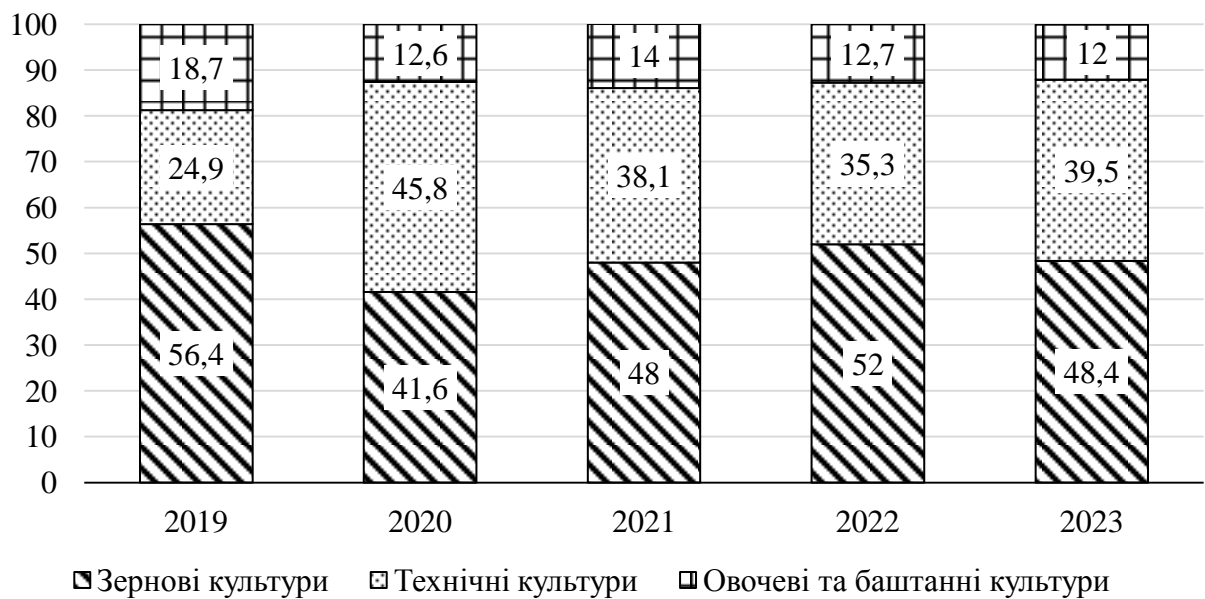

Рис. 2.1. Структура площ посівів ДДС ІОБ НААНУ за видами агрокультур

Аналізуючи структуру площ посівів ДДС ІОБ НААНУ за видами агрокультур згідно діаграми на рисунку 2.1, можна відзначити кілька основних тенденцій. Площі під зерновими культурами у 2019 році становили 56,4% від загальної площі посівів, що є найбільшим показником за досліджуваний період. Проте протягом наступних років цей показник знизився до 41,6% у 2020 році, з подальшим підвищенням до 48,4% у 2023 році. Це свідчить про

коливання в структурі посівних площ, але зернові культури залишаються основними, займаючи майже половину посівних площ.

Площі під технічними культурами в 2019 році становили лише 24,9%, але в 2020 році цей показник значно зріс до 45,8%, що вказує на стратегічну зміну в агрополітиці підприємства на користь технічних культур. У 2021 році площі під технічними культурами зменшилися до 38,1%, а в наступні роки знову зріс до 39,5% у 2023 році. Це свідчить про значне збільшення посівів технічних культур, ймовірно, через зростаючий попит на їхню продукцію.

Площі під овочевими та баштанними культурами зменшилися з 18,7% у 2019 році до 12,0% у 2023 році. Це зниження може вказувати на зміну пріоритетів підприємства, з більшим акцентом на зернові та технічні культури, що відображається у скороченні площ під овочевими та баштанними культурами. Таким чином, агропідприємство орієнтується на збільшення площ під технічними культурами, що свідчить про зміну аграрної стратегії, в той час як частка зернових культур залишалась стабільною, а площі під овочевими та баштанними культурами поступово зменшуються.

Підприємство також має в своєму розпорядженні всі необхідні основні засоби для здійснення господарської діяльності. Таблиця 2.2 містить аналіз зрушень у складі основних засобів агропідприємства.

Аналізуючи складові основних засобів агропідприємства за період 2019–2023 роки за даними таблиці 2.2, можна відзначити кілька основних тенденцій. Вартість будівель, споруд і передавальних пристроїв зменшилася у 2020 році, але в подальші роки вона знову зросла, досягнувши 8308 тис. грн у 2023 році, що є незначним приростом на 47 тис. грн. (100,6%). Вартість машин і обладнання за цей період збільшилася на 854 тис. грн. (107,7%), що свідчить про поступове оновлення техніки. Транспортні засоби зросли на 297 тис. грн. (106,0%), що вказує на необхідність оновлення автопарку.

Таблиця 2.2

Складові основних засобів агропідприємства, тис. грн.

Назва засобів	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)	2023 р. від 2019 р. (%)
Будівлі, споруди, пристрої передавальні	8261	7092	7391	8481	8308	47	100,6
Машини та обладнання	11092	10096	11573	11630	11946	854	107,7
Транспортні засоби	4926	4184	5474	5729	5223	297	106,0
Земельні ділянки	12468	11627	11974	12027	13276	808	106,5
Приладдя, інструменти, інвентар (меблі)	836	638	1273	1182	1166	330	139,5
Інакші основні засоби	101	45	139	186	157	56	155,4
Разом	37684	33682	37824	39235	40076	2392	106,3

Площі земельних ділянок також зросли з 12468 тис. грн у 2019 році до 13276 тис. грн у 2023 році, що складає приріст на 808 тис. грн (106,5%). Це може вказувати на стратегію розширення земельних ресурсів для розвитку агропідприємства. Вартість приладдя, інструментів та інвентарю зросла на 330 тис. грн (139,5%), що відзначає поліпшення матеріально-технічної бази для виробничих і адміністративних потреб. Вартість інших основних засобів збільшилася на 56 тис. грн (155,4%), що вказує на поступове збільшення активів, які можуть бути важливими для підприємства. Загальна вартість основних засобів агропідприємства зросла з 37684 тис. грн у 2019 році до 40076 тис. грн у 2023 році, що становить приріст на 2392 тис. грн (106,3%). Це відображає позитивну динаміку в оновленні та розширенні основних засобів, що може сприяти підвищенню результативності виробництва.

Кадрове забезпечення агропідприємства є важливим чинником успішного ведення господарської діяльності. Наявність кваліфікованих працівників забезпечує ефективне використання технічних засобів і ресурсів, а також реалізацію новітніх агротехнологій. Окрім того, стратегічно важливо постійно удосконалювати професійні навички персоналу, щоб підвищувати продуктивність і конкурентоспроможність підприємства.

Аналіз показників кадрового потенціалу агропідприємства та результативності його використання представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Кадровий потенціал агропідприємства та ефективності його використання

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)	2023 р. від 2019 р. (%)
Фонд оплати праці, тис. грн.	1879,2	1987,6	2103,7	2476,8	2756,2	877	146,7
Валова продукція, тис. грн.	4159,2	4320,2	4717,8	5084,2	5328,1	1169	128,1
Чисельність працівників, загальна	39	29	30	31	38	-1	97,4
в т. ч.:							
керівники	7	7	7	6	6	-1	85,7
фахівці	5	3	3	4	4	-1	80,0
робітники	27	19	20	21	28	1	103,7
Вироблено продукції на 1 працівника, тис. грн.	106,65	148,97	157,26	164,01	140,21	34	131,5

Аналіз інформації таблиці 2.3 надає можливість встановити кілька висновків щодо кадрового потенціалу та ефективності його використання агропідприємством за 2019-2023 роки. Фонд оплати праці показує стабільний ріст: з 1879,2 тис. грн. у 2019 році до 2756,2 тис. грн. у 2023 році, що складає приріст на 877 тис. грн. (146,7%). Це вказує на збільшення витрат з оплати праці, що можливо пов'язано із підвищенням заробітних плат або розширенням штату працівників.

Валовий обсяг продукції також зріс на 1169 тис. грн. (128,1%), що свідчить про покращення виробничих результатів агропідприємства. Чисельність працівників зменшилася на 1 особу (97,4%), з 39 осіб у 2019 році до 38 осіб у 2023 році, що вказує на певну стабільність в організаційній структурі. При цьому кількість керівників і фахівців зменшилася (на 1 особу у кожній категорії), в той час як кількість робітників збільшилася на 1 особу, що може свідчити про перерозподіл трудових ресурсів в напрямку робочих спеціальностей.

Продуктивність праці, вимірювана обсягом продукції на одного працівника, зросла з 106,65 тис. грн. у 2019 році до 140,21 тис. грн у 2023 році, що становить приріст на 34 тис. грн. (131,5%). Це вказує на піднесення

ефективності застосування трудових ресурсів, незважаючи на незначне скорочення чисельності працівників.

Фінансові результати агропідприємства є головним показником його економічної ефективності та стабільності. Вони дозволяють оцінити рентабельність виробництва, рівень витрат та доходів, а також здатність підприємства до самофінансування і розвитку. Оцінка фінансових результатів сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на поліпшення фінансового становища та підвищення конкурентоспроможності агропідприємства.

Результати діяльності агропідприємства за період з 2019 по 2023 рік наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Показники фінансових результатів агропідприємства, тис. грн.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)	2023 р. від 2019 р. (%)
Виторг від продукції реалізованої	7161,2	6589,3	6869,1	7263,4	7953,3	792	111,1
Собівартість продукції	6497,2	6094,7	6241,2	6528,9	7083,5	586	109,0
Валовий прибуток	664	494,6	627,9	734,5	869,8	206	131,0
Фінансовий результат від діяльності операційної	687,3	597,2	678,4	765,9	883,6	196	128,6
Чистий прибуток	529,8	497,8	562,7	642,7	701,9	172	132,5

Аналізуючи фінансові результати агропідприємства за період з 2019 по 2023 рік, можна підсумувати, що виторг від реалізації продукції зріс на 792 тис. грн (111,1%), що відбиває покращення продажів продукції, ймовірно, завдяки зростанню попиту або цін на агропродукцію. Одночасно собівартість продукції збільшилася на 586 тис. грн (109%), що можливо пов'язано із підвищенням витрат на виробництво через інфляційні процеси або збільшення цін на ресурси. Валовий прибуток зріс на 206 тис. грн (131%), що відображає

покращення операційної ефективності, а фінансовий результат від операційної діяльності зріс на 196 тис. грн (128,6%), що свідчить про ефективне управління витратами і оптимізацію виробничих процесів. Чистий прибуток збільшився на 172 тис. грн (132,5%), що відображає позитивний результат фінансової діяльності підприємства і підвищення його прибутковості. Загалом, підприємство показало позитивні фінансові результати, зокрема зростання витрат і прибутку, що свідчить про ефективне управління і розвиток бізнесу.

Структуру операційних витрат у 2023 році представлено на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Структура операційних витрат агропідприємства у 2023 році

Операційні витрати агропідприємства за 2023 рік демонструють розподіл витрат на різні категорії. Найбільшу частку займають матеріальні витрати, які складають 42 тис. грн., що свідчить про високу потребу підприємства в ресурсах для виробництва. Витрати на оплату праці складають 38,9 тис. грн., що також є значною статтею витрат, але не перевищує матеріальні витрати. Відрахування на соціальні потреби складають 5,6 тис. грн, амортизація – 13,3 тис. грн., що відображає знос основних засобів. Інакші операційні витрати є незначними, на рівні 0,3 тис. грн. Загалом, витрати підприємства зосереджені в

основному на матеріальних ресурсах і оплаті праці, що є типовим для агропідприємств, орієнтованих на виробництво.

Загальна оцінка господарської діяльності ДДС ІОБ НААНУ за 2019-2023 роки виявляє кілька позитивних аспектів, зокрема стабільне зростання вартості основних засобів, збільшення виторгу від реалізації та чистого прибутку. Водночас, серед проблемних аспектів відзначається збільшення зношеності основних засобів і зниження продуктивності праці, що призводить до необґрунтованого розширення чисельності працівників, які не мають достатньої кваліфікації і поки що не здатні забезпечити бажаного приросту в виробництві аграрної продукції.

2.2. Аналіз стану і структури фінансових ресурсів агропідприємства

Аналіз фінансових ресурсів агропідприємства є важливим для успішного керування господарською діяльністю, оскільки дозволяє оцінити фінансову стійкість і спроможність виконувати зобов'язання та інвестувати в розвиток. Вивчення структури і динаміки фінансових ресурсів розпізнає потенційні проблеми в управлінні капіталом, дозволяє оптимізувати витрати та визначити джерела для залучення додаткових фінансів. Це також дозволяє стратегічно планувати й ухвалювати обґрунтовані рішення щодо розширення виробництва, модернізації техніки або розвитку нових напрямків діяльності, що в кінцевому підсумку сприяє забезпеченню стабільності та конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Розпочинати аналіз фінансових ресурсів слід із оцінки структури джерел фінансування агропідприємства, зокрема власного й залученого капіталу. Це дає змогу зрозуміти, якою мірою агропідприємство залежить від зовнішніх кредиторів або інвесторів, а також визначити рівень фінансової автономії. Далі необхідно проаналізувати основні показники ліквідності, платоспроможності й

рентабельності для виявлення потенційних ризиків і забезпечення результативного використання наявних ресурсів.

Тому наступним кроком постає здійснення всебічного аналізу фінансової діяльності на основі щорічної фінансової звітності за період 2019-2023 років, щоб визначити пріоритетні напрямки для вдосконалення менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства. Для глибшого аналізу також буде проведено розрахунок відносних структурних показників активів і пасивів агропідприємства за зазначений період.

Задля оцінки фінансового стану агропідприємства проведемо аналіз укрупнених статей балансу за допомогою таблиці 2.5. Такий підхід дозволяє отримати загальну картину фінансової ситуації, виявити основні тенденції розвитку та ранні ознаки потенційних ризиків або проблем.

Аналіз балансу агропідприємства за період з 2019 по 2023 рік показує позитивну динаміку у кількох важливих аспектах. Необоротні активи зросли на 5905 тис. грн. (115,1%), що розпізнає збільшення довгострокових інвестицій, ймовірно, у основні засоби та інші довгострокові активи. Оборотні активи також збільшилися на 7507 тис. грн. (116,4%), що є ознакою росту ліквідних активів і потенційно покращення здатності агропідприємства покривати поточні зобов'язання. Загальний обсяг активів підприємства виріс на 13412 тис. грн. (115,8%), що підтверджує загальне поліпшення фінансового стану агропідприємства. Власний капітал зріс на 10256 тис. грн. (120,6%), що вказує на стабільний розвиток і здатність підприємства утримувати прибуток. Це також означає, що агропідприємство зміцнило свою фінансову незалежність.

Таблиця 2.5

Аналіз балансу агропідприємства, тис. грн.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)	2023 р. від 2019 р. (%)
Необоротні активи	39171	34159	39862	44341	45076	5905	115,1
Оборотні активи	45742	44762	46015	52428	53249	7507	116,4
Разом активи	84913	78921	85877	96769	98325	13412	115,8
Власний капітал	49689	47882	55447	59847	59945	10256	120,6

Позиковий капітал	35224	31039	30430	36922	38380	3156	109,0
Разом капітал	84913	78921	85877	96769	98325	13412	115,8

Позиковий капітал збільшився на 3156 тис. грн. (109%), що може вказувати на збільшення залучених коштів для фінансування розвитку або розширення діяльності. Загалом, підприємство демонструє позитивні результати, зростаючи як за рахунок власних, так і позикових коштів, що підвищує його фінансову стабільність та здатність до подальшого розвитку.

Динаміка структури фінансових ресурсів агропідприємства за джерелами формування представлена на рисунку 2.3. Аналіз діаграми показує, що частка власного капіталу в загальній структурі фінансових ресурсів підприємства зросла з 58,52% у 2019 році до 64,57% у 2021 році, але згодом зменшилась до 61,85% у 2022 році та до 60,97% у 2023 році. Попри ці коливання, власний капітал залишається основним джерелом фінансування підприємства, що свідчить про стабільність його фінансової основи. Частка позикового капіталу знижувалась з 41,48% у 2019 році до 35,43% у 2021 році, що свідчить про зменшення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Проте у 2022 році частка позикового капіталу знову зросла до 38,15%, а в 2023 році залишилась на рівні 39,03%. Це може бути пов'язано зі змінами у фінансових умовах або з необхідністю залучення додаткових позик для розвитку підприємства. Загалом, структура фінансових ресурсів демонструє певні коливання, але власний капітал залишається домінуючим джерелом фінансування.

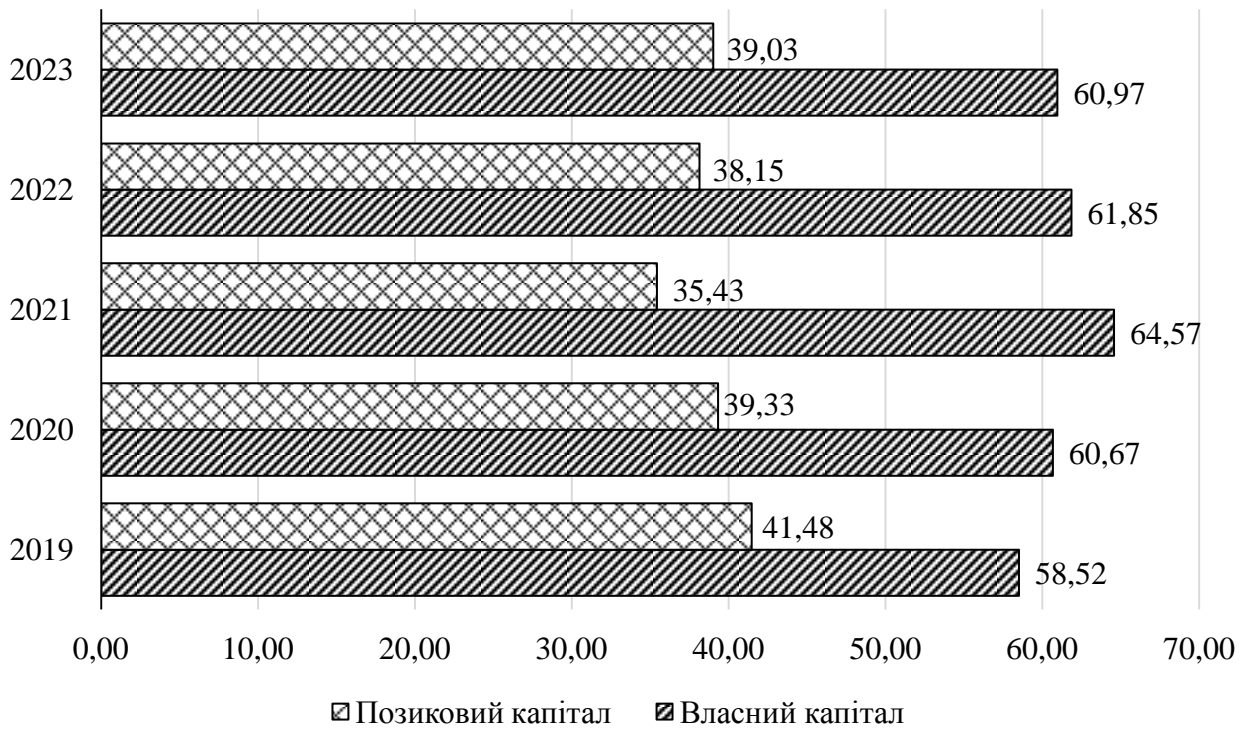

Рис. 2.3. Структура фінансових ресурсів агропідприємства за джерелами їх формування у 2019-2023 роках

Збільшення частки власного капіталу порівняно з позиковим свідчить про підвищення фінансової незалежності агропідприємства. Це означає, що агропідприємство менш залежить від зовнішніх кредиторів, що, в свою чергу, зменшує ризики, пов'язані з обслуговуванням боргів. Така тенденція також може свідчити про покращення прибутковості, оскільки більше коштів залишається в підприємстві для подальшого реінвестування. Зростання власного капіталу є показником зміцнення фінансової стабільності та здатності підприємства самостійно фінансувати свою діяльність і розвиток.

Аналіз конкретних коефіцієнтів фінансової стійкості дозволяє оцінити рівень фінансової стабільності та залежності агропідприємства від позик, а також надає уявлення про структуру та співвідношення різних частин капіталу компанії. Для цього на наступному етапі будуть розглянуті показники фінансової стійкості за період з 2019 по 2023 роки (табл. 2.6).

Оцінка фінансової стійкості агропідприємства

Коефіцієнти:	Рекомендація	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)
автономії	$\geq 0,5$	0,585	0,607	0,646	0,618	0,610	0,025
фінансового ризику	$\leq 0,5$	0,709	0,648	0,549	0,617	0,640	-0,069
фінансової стабільності	> 1	1,411	1,543	1,822	1,621	1,562	0,151

Аналізуючи дані таблиці 2.6 щодо оцінки фінансової стійкості агропідприємства, можна зробити такі висновки:

– коефіцієнт автономії перевищує рекомендовану норму (0,5) протягом усіх років з 2019 по 2023, що свідчить про достатній рівень фінансової незалежності підприємства. Значення коефіцієнта змінювались від 0,585 у 2019 році до 0,610 у 2023 році, що вказує на незначне зростання фінансової стабільності. Зростання складає 0,025, що демонструє покращення ситуації з фінансовою незалежністю;

– коефіцієнт фінансового ризику у 2023 році становив 0,640, що є вищим за рекомендовану норму. Проте в порівнянні з 2019 роком цей коефіцієнт знизився на 0,069, що вказує на зниження фінансового ризику, хоча рівень залучених позик залишається значним;

– коефіцієнт фінансової стабільності перевищує рекомендовану норму (>1) протягом всього періоду з 2019 по 2023 роки. Він свідчить про те, що підприємство має стійку фінансову базу для покриття своїх зобов'язань. Значення цього коефіцієнта зросло з 1,411 у 2019 році до 1,562 у 2023 році, що демонструє покращення фінансової стабільності з приростом на 0,151.

Загалом, дані показники свідчать про позитивну динаміку у фінансовій стійкості агропідприємства, хоча й залишають місце для подальшого зниження фінансового ризику.

На рисунку 2.4 проілюстровано зміни цих показників фінансової стабільності агропідприємства за 2019-2023 роки.

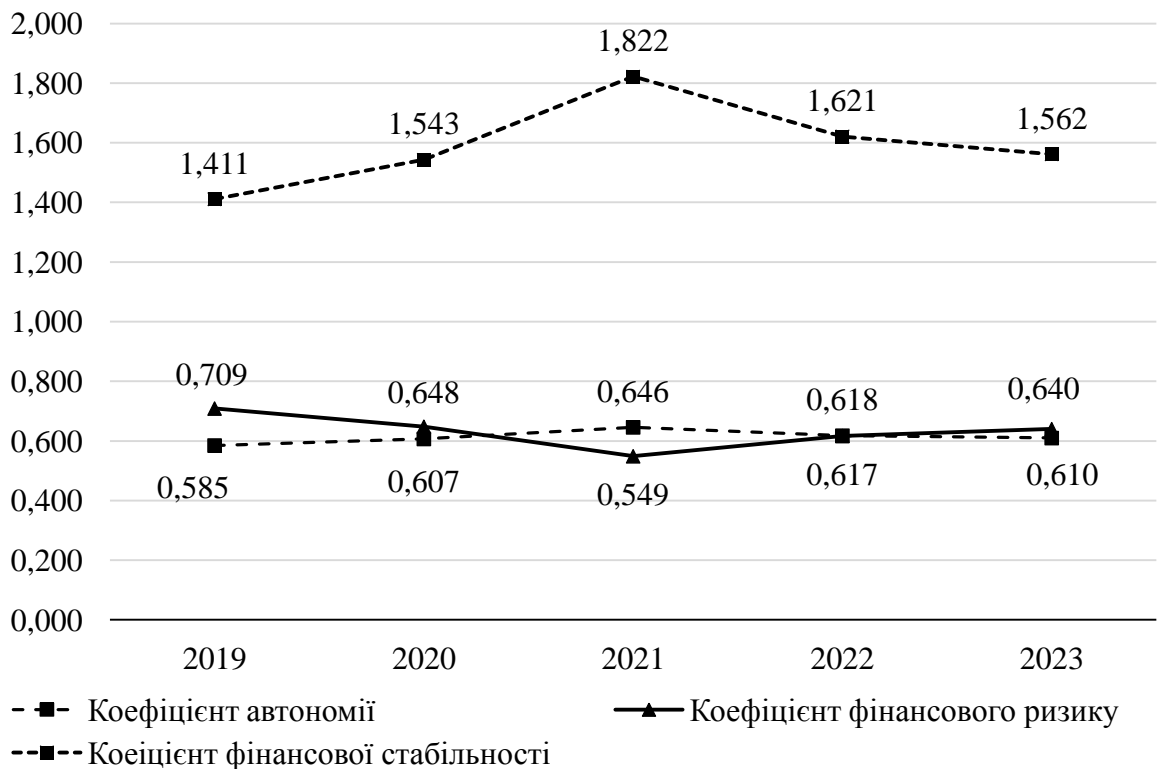

Рис. 2.4. Зміна індикаторів фінансової стабільності агропідприємства

Зростання коефіцієнтів фінансової стабільності свідчить про поліпшення здатності підприємства покривати свої зобов'язання за рахунок власних коштів. Це вказує на зменшення залежності від зовнішнього фінансування, що сприяє підвищенню фінансової автономії. Крім того, таке покращення може вказувати на зміцнення позицій агропідприємства на ринку, що забезпечує стабільний розвиток і знижує ризики фінансування.

Під час фінансового аналізу важливим є розрахунок показників ліквідності або платоспроможності, які відображають здатність підприємства погашати свої зобов'язання. Ліквідність вказує на можливість підприємства покрити заборгованість, а для розрахунку коефіцієнтів ліквідності необхідно враховувати оцінку окремих активів за їх ринковою вартістю. Коефіцієнти ліквідності визначаються як співвідношення ліквідних активів, які можуть бути використані для погашення поточних зобов'язань, до самих поточних зобов'язань. Власне, ліквідність підприємства залежить від ліквідності його активів.

Залежно від платіжних засобів, які підприємство може застосовувати для виконання зобов'язань, розрізняють три рівні платоспроможності, на основі яких розраховуються коефіцієнти покриття, швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності. Визначимо ці показники, проаналізувавши дані фінансової звітності агропідприємства, і представимо їх в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Показники ліквідності агропідприємства

Коефіцієнти:	Рекомендація	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)
поточної ліквідності	≥ 2	2,52	2,74	2,59	2,32	2,49	-0,03
швидкої ліквідності	≥ 1	1,85	1,98	2,03	2,17	2,05	0,2
абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,032	0,048	0,015	0,036	0,037	0,005

Аналізуючи показники ліквідності агропідприємства (табл. 2.7) за 2019-2023 роки, можна відзначити наступні тенденції:

- коефіцієнт поточної ліквідності знаходиться вище рекомендованої норми (≥ 2) протягом усіх років аналізу, що вказує на здатність підприємства покривати свої поточні зобов'язання за рахунок поточних активів. Водночас у 2023 році спостерігається зниження цього коефіцієнта на 0,03 порівняно з 2019 роком, що може свідчити про незначне погіршення ліквідності підприємства;

- коефіцієнт швидкої ліквідності, який рекомендується тримати на рівні ≥ 1 , також перевищує норму у всі роки. З 2019 по 2023 рік він зростає на 0,2, що свідчить про покращення здатності підприємства покривати свої термінові зобов'язання без урахування запасів. Це позитивна тенденція, яка вказує на більшу фінансову стабільність;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності (рекомендовано $\geq 0,2$) в усі роки залишається значно нижчим за норму, що вказує на недостатній рівень ліквідних активів для негайного покриття поточних зобов'язань. Хоча за 2023 рік спостерігається невелике покращення на 0,005 у порівнянні з 2019 роком, рівень цього коефіцієнта залишається занадто низьким, що може вказувати на

проблеми з покриттям короткострокових зобов'язань без залучення додаткових фінансових ресурсів.

Хоча підприємство має гарні показники за поточною і швидкою ліквідністю, коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує на можливі труднощі у забезпеченні негайних грошових виплат. Якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності нижчий за норму, це свідчить про недостатню кількість ліквідних активів для оперативного погашення поточних зобов'язань. Така ситуація вказує на проблеми з грошовими потоками та можливу фінансову нестабільність підприємства, що ускладнює виконання короткострокових зобов'язань без залучення додаткових позикових коштів.

Отже, загальний рівень платоспроможності агропідприємства є дуже високим, що дозволяє йому повністю виконати свої платіжні зобов'язання за умови мобілізації всіх оборотних коштів на звітну дату.

2.3. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів аграрного підприємства

Для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами важливо аналізувати показники оборотності активів, оскільки вони демонструють ефективність використання таких ресурсів. Цей аналіз дозволяє оцінити, наскільки швидко активи трансформуються у грошові кошти, що є ключовим фактором для забезпечення ліквідності. Високий рівень оборотності свідчить про ефективне управління запасами, дебіторською заборгованістю та іншими активами, що сприяє зміцненню фінансової стабільності. Натомість низька оборотність може вказувати на необхідність перегляду підходів до управління активами, щоб уникнути накопичення невикористовуваних або зайвих ресурсів. Аналіз цих показників допомагає виявити проблемні аспекти в управлінні активами та розробити заходи для їх оптимізації.

Для аналізу ефективності управління активами насамперед розглянемо показники ділової активності, що характеризуються оборотністю різних складових активів агропідприємства. Узагальнені результати цих розрахунків наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники оборотності активів агропідприємства

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)
Коефіцієнти оборотності:						
активів	8,43	8,35	8,00	7,51	8,09	-0,34
оборотних активів	10,54	9,45	9,16	9,98	10,32	-0,22
запасів	13,45	12,12	12,54	12,82	13,75	0,3
дебіторської заборгованості	18,6	18,4	17,2	16,1	15,7	-2,9
кредиторської заборгованості	15,8	16,2	15,7	13,7	13,6	-2,2
власного капіталу	0,144	0,138	0,124	0,121	0,133	-0,011
Оборотність (днів):						
запасів	26,77	29,70	28,71	28,08	26,18	-0,59
дебіторської заборгованості	19,35	19,57	20,93	22,36	22,93	3,58
кредиторської заборгованості	22,78	22,22	22,93	26,28	26,47	3,69

Аналіз показників оборотності активів агропідприємства (табл. 2.8) вказує на певні зміни в ефективності використання ресурсів. Коефіцієнт оборотності активів зменшився на 0,34, що свідчить про дещо уповільнене використання загальних активів для створення виторгу. Коефіцієнт оборотності оборотних активів також знизився на 0,22, однак залишається на досить високому рівні, що говорить про ефективне управління оборотними ресурсами.

Оборотність запасів у 2023 році покращилася, збільшившись на 0,3 порівняно з 2019 роком, що свідчить про оптимізацію управління запасами. Разом з тим, оборотність дебіторської заборгованості знизилася на 2,9, що вказує на зменшення швидкості погашення дебіторської заборгованості, потенційно знижуючи ліквідність підприємства. Оборотно́сть кредиторської

заборгованості також скоротилася на 2,2, що може свідчити про зростання термінів розрахунків із кредиторами, що вимагає підвищеної уваги до управління фінансовими зобов'язаннями. Коефіцієнт оборотності власного капіталу знизився на 0,011, що вказує на менш ефективне використання власного капіталу для генерації доходів.

Щодо оборотності в днях, можна відзначити зменшення періоду обігу запасів на 0,59 днів, що є позитивною тенденцією. Однак час оборотності дебіторської заборгованості зріс на 3,58 днів, а кредиторської – на 3,69 днів, що свідчить про певні труднощі з управлінням грошовими потоками і взаєморозрахунками.

Загалом, агропідприємству слід зосередитися на покращенні управління дебіторською та кредиторською заборгованістю для забезпечення більшої фінансової стабільності та ліквідності.

Аналіз оборотності можна доповнити показниками, що відображають склад активів агропідприємства з погляду їх мобільності: частка оборотних активів у загальних активах і частка виробничих запасів в оборотних активах. Динаміка цих показників відображена на графіку (рис. 2.5).

Динаміка показників мобільності активів агропідприємства (рис. 2.5) свідчить про стабільність у структурі активів. Частка оборотних активів у загальних активах залишається практично незмінною протягом аналізованого періоду, варіюючись у межах 0,54-0,57. Це вказує на стабільну політику підприємства щодо управління оборотними активами, що дозволяє підтримувати їх оптимальний рівень для забезпечення фінансової гнучкості.

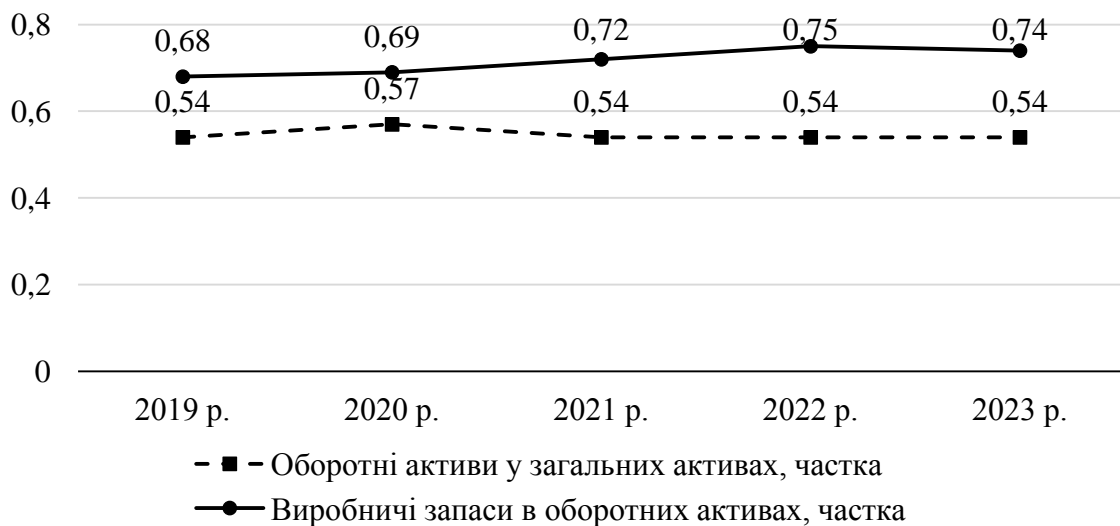

Рис. 2.5. Динаміка показників мобільності активів агропідприємства

Водночас частка виробничих запасів у складі оборотних активів зростає з 0,68 у 2019 році до 0,74 у 2023 році, досягнувши піку в 0,75 у 2022 році. Така тенденція може свідчити про нарощування запасів для забезпечення виробничих потреб або страхування від нестабільності ринкових умов. Проте високий рівень запасів також може впливати на оборотність активів, що вимагає додаткового аналізу ефективності їх використання.

Таким чином, зменшення коефіцієнтів оборотності активів свідчить про уповільнення їхнього перетворення в грошові кошти, що може вказувати на менш ефективне використання ресурсів. Це може бути наслідком зростання обсягів запасів або дебіторської заборгованості швидше, ніж реалізується продукція, що негативно впливає на ліквідність і фінансову стійкість підприємства. Також зниження оборотності вказує на можливе накопичення надлишкових або малоефективних активів, що потребує вдосконалення стратегії їхнього управління для підвищення ефективності.

Для виявлення ефективності вкладання фінансових ресурсів агропідприємства проведемо розрахунок його показників рентабельності (табл. 2.9).

Оцінка показників прибутковості агропідприємства, %

Рентабельність:	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. від 2019 р. (+/-)
власного капіталу	10,66	10,40	10,15	10,74	11,71	1,05
активів	6,24	6,31	6,55	6,64	7,14	0,9
витрат	8,15	8,17	9,02	9,84	9,91	1,76
продажу	7,40	7,55	8,19	8,85	8,83	1,43

Аналіз показників прибутковості агропідприємства (табл. 2.9) визначає позитивну динаміку в усіх категоріях рентабельності за 2019-2023 роки. Зокрема, рентабельність власного капіталу зросла на 1,05 в.п., досягнувши 11,71% у 2023 році, що вказує на ефективніше використання власних ресурсів для отримання прибутку. Рентабельність активів також покращилася на 0,9 в.п., до 7,14%, демонструючи ефективне управління загальними ресурсами підприємства. Найбільше зростання зафіксовано у рентабельності витрат – на 1,76 в.п., до 9,91%, що свідчить про високу віддачу від вкладених коштів у діяльність. Рентабельність продажу підвищилася на 1,43 в.п., до 8,83%, вказуючи на здатність підприємства отримувати більше прибутку з кожної гривні виручки. Загалом, ці показники відображають покращення фінансової результативності агропідприємства.

Можна зробити висновок, що підприємство здійснює ефективну господарську діяльність, хоча у 2023 році зростання показників рентабельності дещо сповільнилося. Попри це, їхній рівень залишається достатнім для досягнення позитивних фінансових результатів. Водночас, така тенденція потребує постійного контролю з боку керівництва, адже існує ризик зниження фінансової стійкості підприємства.

Прибутковість використання фінансових ресурсів агропідприємства є ключовим показником його економічної ефективності, що демонструє здатність генерувати дохід з кожної вкладеної гривні. Зростання прибутковості вказує на успішне використання капіталу та раціональне управління активами, тоді як її зниження може свідчити про проблеми у виробничих або фінансових

процесах. Оптимізація витрат і підвищення дохідності продукції сприятимуть зростанню прибутковості та зміцненню фінансової стійкості підприємства.

Висновки до розділу 2

1. ДДС ІОБ НААНУ успішно адаптується до умов військового конфлікту, зберігаючи стабільність у виробництві та розвитку агропідприємства, незважаючи на труднощі, пов'язані з безпекою, логістикою та фінансуванням. Протягом 2019-2023 років підприємство продемонструвало позитивну динаміку в зростанні обсягів виробництва, зокрема у таких культурах, як зернові та соняшник, що свідчить про ефективне управління ресурсами та оптимізацію посівних площ. Оновлення та розширення основних засобів, зокрема техніки та земельних ділянок, дозволяє підвищити ефективність виробничих процесів та конкурентоспроможність підприємства. Кадровий потенціал підприємства стабільний, з підвищенням заробітної плати та зростанням продуктивності праці, що забезпечує ефективне використання трудових ресурсів навіть при зменшенні чисельності працівників. Аналіз фінансових результатів діяльності агропідприємства свідчить про позитивну динаміку зростання виторгу, прибутку та ефективності управління, що підтверджує стабільність і успішний розвиток бізнесу в умовах економічних викликів.

2. Аналіз фінансових ресурсів агропідприємства показав позитивну динаміку зростання основних показників, таких як необоротні та оборотні активи, а також власний капітал. Підприємство продовжує зміцнювати свою фінансову незалежність, знижуючи залежність від позикових коштів, хоча частка позикового капіталу незначно зросла в останні роки. Показники фінансової стійкості демонструють покращення фінансової стабільності, зокрема за рахунок зростання коефіцієнта автономії та зменшення фінансового

ризик. Аналіз ліквідності вказує на покращення здатності підприємства погашати свої зобов'язання, хоча коефіцієнт абсолютної ліквідності залишається низьким, що може свідчити про проблеми з негайним покриттям поточних зобов'язань. В цілому, агропідприємство має хорошу фінансову базу для подальшого розвитку, хоча для покращення платоспроможності потрібне підвищення рівня ліквідних активів.

3. Аналіз показників оборотності активів агропідприємства вказує на деяке уповільнення процесу перетворення активів у грошові кошти, що може знижувати ліквідність підприємства. Позитивною тенденцією є зростання оборотності запасів, що свідчить про більш ефективне управління ними, хоча збільшення часу обігу дебіторської і кредиторської заборгованості вимагає уваги. Структура активів залишається стабільною, з помітним зростанням частки виробничих запасів, що може вказувати на потребу в додатковому аналізі ефективності їх використання. Показники рентабельності демонструють загальне покращення фінансової результативності підприємства, зокрема зростання рентабельності власного капіталу та витрат. Незважаючи на сповільнення темпів зростання рентабельності в 2023 році, підприємство залишається стабільним, однак необхідно ретельно стежити за динамікою показників для забезпечення фінансової стійкості.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

3.1. Імплементация антикризового фінансового управління в діяльність агропідприємства

Настання кризи може бути обумовлено як суб'єктивними чинниками (помилками у стратегії управління, невисоким рівнем конкурентоспроможності), так і об'єктивними (військові конфлікти, зміни ринкової ситуації, циклічні потреби в оновленні). З цього випливає, що не завжди існує можливість запобігти кризі у розвитку агропідприємства – вона може бути викликана факторами, які йому не підконтрольні, що показують циклічний характер розвитку, знову ж таки цілком імовірною є ситуація, коли діюча на агропідприємстві система управління просто застаріває. Однак гостроту кризи можна пом'якшити, якщо вчасно передбачити її появу, тому ключове завдання антикризового фінансового управління (АФУ) – не допустити кризу, викликану помилками управління, а в умовах криз, що об'єктивно виникають, – забезпечити їх найбільш безболісне проходження.

Сутність концепції запобіжного антикризового управління полягає в організації управлінського механізму усунення проблем до того, поки вони не стали незворотними. Запобіжне антикризове управління – управлінський процес, що реалізується безперервно, з використанням спеціального інструментарію, спрямованого на оперативне виявлення та аналіз сигналів із бізнес-середовища про існування проблем на агропідприємстві, що передбачає розробку й імплементацию дієвих заходів щодо своєчасного запобігання кризам, спричиненим помилками управління та контролювання (не уникнення) проходження криз, що виникають з об'єктивних причин, нівелювання можливих негативних наслідків. Хотілося б зазначити, що кризи вимагають

керування і регулювання, а не ухилення. Якщо звернутися до конфліктології та провести аналогію конфлікту з кризою, можна говорити і про позитивні сторони кризових (конфліктних) явищ, серед яких: заохочення інновацій, підвищення сприйнятливості до прогресу, запобігання серйознішим кризам. Тому одне з головних завдань запобіжного антикризового управління – не уникнення кризи, а оптимізація кризового процесу, тобто пом'якшення його несприятливих наслідків.

Отже, найбільш важливою умовою та одним із ключових факторів підвищення ефективності виробництва є вдосконалення системи антикризового управління. Будь-яка управлінська діяльність націлена на досягнення кінцевих результатів, а результатами АФУ повинні бути, по-перше – підвищення якості продукції, а по-друге – максимальне використання інтенсивних факторів зростання виробництва.

На кожному етапі антикризового управління необхідно вирішувати специфічні завдання, що відповідають поточним вимогам його розвитку. Безперервне удосконалення цього процесу є природним і необхідним для забезпечення зростання суспільного виробництва.

Процес удосконалення запобіжного АФУ на агропідприємствах має здійснюватися етап за етапом:

1. Підготовчий етап. Аналізується фінансова ситуація агропідприємства. Проводиться регулярний моніторинг фінансового стану та детальна діагностика ймовірності банкрутства. Окрім того, оцінюється рівень загрози кризового стану і визначаються можливості для реалізації антикризових заходів.

2. Розробка заходів для оптимізації управління. Формулюються основні напрямки вдосконалення та конкретизуються заходи. Призначаються відповідальні особи за виконання завдань, визначаються витрати на їх реалізацію, зокрема капітальні вкладення. Оцінюються джерела фінансування та терміни виконання, а також прогнозується покращення ефективності управління.

3. Імплементация заходів. Одночасно чи поетапно запроваджуються розроблені заходи, купуються необхідні матеріальні засоби, проводиться навчання кадрів.

4. Моніторинг реалізації заходів. Проводиться контроль за виконанням визначених завдань з удосконалення антикризового фінансового управління. У результаті виявляється фактичний ефект, отриманий від застосування заявлених заходів. У тому випадку, якщо виявлено якісь недоліки, то плануються дії для подальшого покращення управління.

Послідовність розробки та впровадження заходів АФУ, а також оцінка його ефективності, можуть бути зображені у вигляді схеми, представленої на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Послідовність дій із запобіжного АФУ агропідприємством

Регулярний аналіз та оцінка фінансового становища агропідприємства проводяться з метою виявлення ранніх ознак кризових процесів, які можуть призвести до загрози банкрутства. Такий моніторинг рекомендується

здійснювати кожні 3-6 місяців, застосовуючи метод «експрес-аналізу» фінансового стану підприємства (табл. 3.1). Більш глибоке дослідження ймовірності банкрутства дозволяє оцінити ступінь кризового стану агропідприємства.

Таблиця 3.1

Етапи впровадження антикризового плану розвитку агропідприємства

Етапи процесу	Інструментарій
1. Постійний моніторинг фінансового становища агропідприємства	Регулярний експрес-аналіз фінансового стану агропідприємства, який здійснюється щоквартально або раз на півроку
2. Поглиблене фінансове діагностування банкрутства, встановлення масштабів загрози кризового стану	Докладний фінансовий аналіз Дискримінантна модель Альтмана
3. Дослідження чинників, що спричиняють кризовий розвиток агропідприємства	Соціально-економічний аналіз Маркетингові дослідження Ресурсний аналіз
4. Напрацювання концепції і цілей	Оцінка організаційної структури Дерево цілей Використання програмних продуктів (ProjectExpert) Побудова сценаріїв
5. Обґрунтування антикризової політики	Фінансова логістика Взаємозаліки Розробка та оцінка проєктів Санація Реструктуризація
6. Розробка плану антикризового управління	Мережеве й лінійне планування
7. Реалізація плану антикризового управління	Бюджетування Управління постачанням й збутом Фінансовий моніторинг

Фінансова політика в контексті антикризового управління є складовою частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що передбачає розробку комплексної системи методів для ранньої діагностики банкрутства та впровадження механізму фінансового оздоровлення агропідприємства.

Механізм реалізації АФУ можна визначити як систему, що управляє фінансовим станом агропідприємства, де основою є антикризова фінансова стратегія. Цей процес є цілком закономірним і складається з послідовних

процедур, спрямованих на профілактику та запобігання банкрутства організації, а також включає операції та методи впливу на керований об'єкт — фінансовий стан агропідприємства.

Для ефективної оптимізації процесу антикризового управління доцільно об'єднати основні його складові в окремі підсистеми: кадрову, інформаційну, контролюючу та підсистему антикризових інструментів. Цей механізм представлений у вигляді схеми на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Складові механізму АФУ агропідприємства

Елементи механізму АФУ спрямовані на забезпечення стабільності підприємства у складних економічних умовах. Основою є система моніторингу фінансових показників, яка дозволяє виявляти ознаки кризових явищ на ранніх

етапах. Важливу роль відіграє розробка антикризової стратегії, що включає адаптивні заходи для пом'якшення ризиків. Значущим елементом є фінансове планування, яке охоплює оптимізацію витрат, пошук додаткових джерел фінансування та реструктуризацію боргів.

До механізму також входить оцінка фінансової стійкості, що забезпечує своєчасне прийняття управлінських рішень. Організація ефективного контролю над використанням ресурсів допомагає уникати перевитрат і нецільового використання коштів. Важливим є формування резервного фонду для покриття можливих збитків. Зрештою, успішність АФУ залежить від професійної команди, здатної оперативно реагувати на виклики та реалізовувати запропоновані рішення.

Підсистема антикризового фінансового інструментарію є ключовим компонентом механізму управління, що забезпечує ефективну боротьбу з фінансовими ризиками та кризами. Вона включає інструменти для оцінки та управління фінансовими потоками, такими як бюджетування, аналіз ліквідності та прогнозування грошових потоків. Особливе місце посідають методи реструктуризації боргів, залучення додаткового фінансування та оптимізації витрат. Інструментарій передбачає також використання моделей фінансового аналізу, таких як Z-рахунок Альтмана, для оцінки ймовірності банкрутства. Ефективність підсистеми залежить від її здатності оперативно адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

Враховуючи вищевикладене, вважається доцільним розподіл найбільш важливих антикризових цілей у кожному тимчасовому відрізку та визначення їх значущості в умовах, що виникають (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Цілі агропідприємств у рамках АФУ

Часовий інтервал	Можливі цілі управління
------------------	-------------------------

Короткостроковий	<ul style="list-style-type: none"> – гарантування належної платоспроможності; – забезпечення ліквідності балансу; – збільшення надходжень фінансових ресурсів; – оптимізація витрат; – тимчасове призупинення довгострокових проєктів
Середньостроковий	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення рівноваги у структурі активів; – скорочення обсягу короткострокових зобов'язань; – поновлення ділової та ринкової активності; – мінімізація вартості та обслуговування джерел; – диверсифікація активів
Довгостроковий	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення збалансованої структури капіталу; – максимізація ринкової вартості; – розширення складу активів; – формування стратегічних фінансових запасів; – адаптація чинної стратегії розвитку

Цілі агропідприємств у рамках АФУ мають різний часовий горизонт і спрямовані на досягнення фінансової стабільності та зростання. У короткостроковій перспективі основною метою є гарантування платоспроможності та ліквідності, а також оптимізація витрат і забезпечення фінансових ресурсів. Середньострокові цілі включають забезпечення збалансованості структури активів, скорочення короткострокових зобов'язань і поновлення ринкової активності підприємства. У довгостроковому періоді акцент робиться на формуванні стратегічних фінансових запасів, збалансованій структурі капіталу та максимізації ринкової вартості підприємства. Окрім того, в кожному етапі управління важливим є коригування стратегії розвитку для адаптації до змінних умов ринку.

Для найрезультативнішого управління в конкретному проміжку часу необхідно виділити ключові цілі, які стануть важливим скерованим орієнтиром під час наступного ухвалення управлінських рішень. При цьому ці цілі не мають збігатися, оскільки в іншому разі зрівнюються часові обмеження на їх реалізацію.

Отже, впровадження запобіжного антикризового управління у систему фінансового менеджменту окремого агропідприємства є доцільним, оскільки

це дає змогу вчасно зреагувати на потенційні загрози на ранній стадії їх виникнення.

3.2. Оптимізація фінансових ресурсів як стратегічний інструмент розвитку аграрного підприємства

Оптимізація джерел фінансових ресурсів є ключовим чинником сталого розвитку агропідприємства, особливо в умовах економічної нестабільності, спричиненої військовим конфліктом. Вона дозволяє зменшити вартість залучення капіталу та забезпечити його доступність у потрібний час. Раціональне використання фінансових джерел сприяє підвищенню ліквідності та зниженню фінансових ризиків. Вибір найбільш ефективних джерел фінансування забезпечує підприємству конкурентоспроможність на ринку і стабільний фінансовий стан. Таким чином, оптимізація фінансових ресурсів є невід'ємною частиною стратегії антикризового управління, спрямованої на довгострокове зростання та фінансову стійкість.

Структура капіталу відбиває пропорційне відношення позикового і власного капіталів, залучених до фінансування поточної діяльності й довгострокового розвитку агропідприємства. Внаслідок прийнятих рішень щодо фінансування, співвідношення капіталів може бути випадковим або визначатися цілеспрямованим вибором. Однак навіть при свідомо визначеній пропорції позикового та власного капіталу вона іноді виявляється неоптимальною.

Удосконалення структури капіталу полягає в формуванні такої пропорції, яка забезпечує оптимальне поєднання власних і позикових джерел, що дозволяє зменшити загальні витрати на капітал і збільшити ринкову вартість агропідприємства.

Структуру капіталу ДДС ІОБ НААНУ було розглянуто у розділі 2 цієї роботи. За даними проведено аналізу встановлено, що частка власного капіталу у 2023 році становить 60,97%, а частка позикового капіталу – 39,03%. Таке співвідношення власного і позикового капіталу хоча і свідчить про задовільне фінансове становище, але не є оптимальним. Агропідприємство має можливість без шкоди для свого фінансового стану залучити позикові кошти, які дозволять наростити темпи розвитку, підвищити ефективність діяльності.

Розрахуємо прийнятну пропорційність власних і позикових коштів, за якої виявляється позитивний вплив на вартість агропідприємства. Для розрахунків використаємо такі формули:

– вартість агропідприємства, враховуючи вплив фінансового важеля:

$$ВП_{\text{борг}} = НРЕІ (1 - П) / СВК_{\text{пр.риз.}}, \quad (3.1)$$

де $ВП_{\text{борг}}$ – вартість агропідприємства з урахуванням боргового навантаження, тобто впливу фінансового важеля, грн.;

$НРЕІ$ – нетто-результат експлуатації інвестицій (або прибуток до відрахування відсотків за кредитами і податку на прибуток), грн.;

$СВК_{\text{пр.риз.}}$ – середньозважена вартість капіталу з урахуванням премії за ризик виникнення фінансових проблем, %;

$П$ – ставка податку на прибуток, %;

– середньозважена вартість капіталу з урахуванням премії за ризик виникнення фінансових проблем може бути визначена таким чином:

$$СВК_{\text{пр.риз.}} = (РВК_{\text{борг}} (1 - \omega_{\text{ПК}}) + СПК (1 - П) \omega_{\text{ПК}} + p) / (1 - p), \quad (3.2)$$

де $\omega_{\text{ПК}}$ – частка позикового капіталу в загальній структурі коштів агропідприємства, що визначена як відношення позикового капіталу (ПК) до суми позикового та власного капіталу (ВК), %;

p – ймовірність виникнення фінансових проблем через залучення

певного обсягу позикового капіталу, од.;

СПК – середньозважена вартість залучення позикових коштів, %;

$ВК_{\text{борг}}$ – рентабельність власного капіталу з урахуванням фінансового важеля, %;

– рентабельність власного капіталу з урахуванням фінансового важеля:

$$РВК_{\text{борг}} = Р_{\text{ВК}} + (Р_{\text{ВК}} - \text{СПК}) (1 - \Pi) \omega_{\text{ПК}} / (1 - \omega_{\text{ПК}}) \quad (3.3)$$

де $Р_{\text{ВК}}$ – дохідність власного капіталу, що встановлюється відношенням чистого прибутку (Пч) до власного капіталу, %.

Таблиця 3.3

Вихідні дані для визначення оптимальної частки позикового капіталу агропідприємства

Показник	Плановане значення
Очікуваний прибуток, тис. грн.	800
Рентабельність власного капіталу, %	12
Середньозважена вартість залучення позикових коштів, %	16
Податок на прибуток, %	18
Параметри моделі ризику:	
α	0,2
β	5

При розрахунку ймовірності виникнення фінансових проблем експертами встановлено, що на 20% така ймовірність може бути пов'язана з необхідністю обслуговувати позиковий капітал (тобто $\alpha = 0,2$), а швидкість зростання ймовірності була задана на середньому рівні, що є типовим для агропідприємств ($\beta = 5$).

Виходячи з даних таблиці 3.3 розрахуємо та виберемо найбільш оптимальний варіант співвідношення частки власного і позикового капіталу. Результати розрахунків представлені у таблиці 3.4.

Вибір оптимальної частки позикового капіталу

Частка позикових коштів у структурі капіталу, %	Ймовірність фінансових ускладнень (p)	Рентабельність власного капіталу (ROE), %	Середньозважена вартість капіталу (WACC), %	Вартість агропідприємства з урахуванням фінансового важеля, тис. грн.
0	0,000000	12,00	12,00	98333,33
10	0,000002	12,09	11,70	98442,18
20	0,000064	12,20	11,41	98551,70
30	0,000468	12,34	11,15	98653,71
40	0,002048	12,54	11,04	98698,01
50	0,006250	12,80	11,21	98629,84
60	0,015552	13,20	11,99	98336,89
70	0,033614	13,86	12,82	87756,24
80	0,065536	14,20	14,50	74902,44
90	0,118098	15,20	15,34	63926,12

Частка позикових коштів може змінюватись у діапазоні від 0 до 90%.
Задаємо крок зміни частки позикового капіталу 10%.

Як видно з таблиці 3.4, разом із зростанням частки позикових коштів збільшується і рентабельність власного капіталу – це результат дії фінансового важеля. Тому найоптимальнішим варіантом є випадок, коли частка позикового капіталу агропідприємства становитиме 40%, що забезпечує максимальне зростання його вартості в прогнозованому періоді – 98698,01 тис. грн.

Це говорить про те, що агропідприємство може збільшити частку позикового капіталу від 39,03% до 40% при плановому прибутку 800 тис. грн., запланованій рентабельності 12%, середньозваженої вартості залучених позикових коштів 16% і податку на прибуток 18%, зберігаючи при цьому свою фінансову стійкість та ліквідність на високому рівні. При використанні запропонованої економіко-математичної моделі визначення оптимального розміру кредитного навантаження підприємства дозволить:

– досягати оптимального співвідношення часток капіталу при прийнятному рівні рентабельності власного капіталу та ліквідності балансу;

- формувати різноманітні сценарії, які враховують ймовірність виникнення фінансових проблем на агропідприємстві внаслідок залучення різного обсягу позикових коштів;

- узгоджувати інтереси агропідприємства та кредитної установи шляхом розрахунку індивідуальних умов надання кредитів з огляду на допустимий рівень вартості капіталу.

3.3. Обґрунтування розвитку діяльності агропідприємства на основі матриці поточного фінансування

У процесі вирішення фінансових питань господарської діяльності важливо дотримуватись принципу узгодження цілей та орієнтуватися на рішення, які забезпечують баланс між різними аспектами діяльності агропідприємства.

На рівні підприємства умова рівноваги активно застосовується як для аналізу результатів, так і для обґрунтування управлінських рішень. Прикладом таких підходів є методика діагностування рівноваги, заснована на матриці оптимізації поточного фінансування. Основу цього підходу складають матриці, побудовані з використанням узагальнених показників. Незважаючи на різноманітність об'єктів дослідження, процес створення та застосування таких матриць є подібним і включає обґрунтування системи узагальнених показників, визначення квадрантів матриці та формування висновків про стан об'єкта дослідження залежно від його розташування в конкретному квадранті.

Спираючись на методичні основи розробки та застосування фінансових матриць, пропонується використати матрицю поточного фінансування господарської діяльності агропідприємства. Для діагностики стану та оцінки прогнозних сценаріїв фінансування слід враховувати коефіцієнти покриття та співвідношення оборотності запасів, дебіторської і кредиторської

заборгованості. Формування фінансової матриці базується на принципі оптимізації фінансування за умови збереження платоспроможності та скорочення тривалості фінансового циклу. Розроблена матриця побудована на коефіцієнтах, які відображають показники платоспроможності та тривалості фінансового циклу. Для її побудови рекомендовано використовувати показники, розраховані за такими формулами:

$$K_{\text{пз}} = \frac{З+ДЗ}{КЗ}, \quad (3.4)$$

$$K_{\text{тр}} = \frac{Пз+Пдз}{Пкз}, \quad (3.5)$$

де $K_{\text{пз}}$ – коефіцієнт, що відображає співвідношення суми запасів і дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань;

$K_{\text{тр}}$ – коефіцієнт співвідношення тривалості обороту запасів і дебіторської заборгованості до кредиторської заборгованості;

$З$ – запаси, тис. грн;

$ДЗ$ – дебіторська заборгованість, тис. грн;

$КЗ$ – кредиторська заборгованість, тис. грн;

$Пз$ – тривалість обороту запасів, дні;

$Пдз$ – тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні;

$Пкз$ – тривалість обороту кредиторської заборгованості, дні.

Для аналізу стану поточного фінансування діяльності агропідприємства була створена відповідна матриця (рис. 3.3).

	$K_{\text{тр}} > 1$	$K_{\text{тр}} \approx 1$	$K_{\text{тр}} < 1$
$K_{\text{п}} > 1$	1 незадовільний	2 задовільний	3 задовільний

$K_{\Pi} \approx 1$	4 незадовільний	5 оптимальний	6 задовільний
$K_{\Pi} < 1$	7 критичний	8 незадовільний	9 проблемний

Рис. 3.3. Матриця аналізу стану фінансового забезпечення діяльності агропідприємства

У межах матриці виділено 9 квадрантів, згрупованих у чотири блоки, які характеризують стан фінансового забезпечення діяльності агропідприємства: критичний (квадрант 7), проблемний (квадрант 9), незадовільний (квадранти 1, 4, 8), задовільний (квадранти 2, 3, 6) та оптимальний (квадрант 5).

Хоча квадранти згруповані у блоки, кожен із них відображає специфічний стан співвідношення активів і зобов'язань, а також оборотності запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Збалансований стан фінансового забезпечення агропідприємства представлений у квадранті 5, який демонструє узгоджене управління запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю. Квадранти 1 і 4 характеризують ситуації, коли очікувані надходження перевищують або дорівнюють поточним зобов'язанням, але термін оплати за угодами вже настав. Дисбаланс між надходженнями та зобов'язаннями (квадранти 7, 8, 9) свідчить про незадовільний (квадрант 8), проблемний (квадрант 9) або критичний (квадрант 7) стан фінансового забезпечення. Найбільш сприятливою є позиція агропідприємства у квадрантах 2, 3 та 6, де період кредиторської заборгованості близький до тривалості операційного циклу або перевищує його (квадранти 2, 3), а очікувані надходження перевищують або дорівнюють зобов'язанням (квадрант 6).

За допомогою розробленої матриці було проаналізовано фінансові аспекти діяльності ДДС ІОБ НААНУ. Результати обчислень представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Результати оцінювання стану фінансового забезпечення діяльності агропідприємства за допомогою матриці поточного фінансування

Показник	2019		2020		2021		2022		2023	
	значення	порівняння	значення	порівняння	значення	порівняння	значення	порівняння	значення	порівняння
К _п	0,96	≈ 1	0,79	< 1	1,67	> 1	0,73	< 1	0,94	≈ 1
К _{тр}	1,12	> 1	1,22	> 1	1,16	> 1	0,95	≈ 1	0,86	< 1
Квадрант	незадовільно (4)		критичний (7)		незадовільно (1)		незадовільно (8)		задовільно (6)	

Результати розрахунків вказують на наявність проблем із фінансуванням діяльності агропідприємства. Протягом усього досліджуваного періоду спостерігалася неузгодженість дій у всі роки. Згідно з розрахунками (табл. 3.5) встановлено, що у 2019-2022 роках агропідприємство переважно потрапляло до квадрантів із характеристикою «незадовільно» (у 2020 році навіть до квадранту «критично»), які характеризують порушення співвідношення оборотності запасів і дебіторської та кредиторської заборгованостей. Це свідчить про дисбаланс між політикою реалізації, закупівельною та фінансовою стратегіями агропідприємства. Ситуація дещо поліпшилась у 2023 році, бо саме в цей рік результати показали потрапляння у 6 квадрант – «задовільно».

Отже, розрахунки свідчать про фінансову нестабільність і брак коштів для забезпечення фінансування операційного циклу. У 2019-2023 роках у агропідприємства зафіксовано недостатність коштів для здійснення поточних платежів і зростання тривалості фінансового циклу.

Розроблена матриця є придатною як для оцінки стану фінансування, так і для обґрунтування шляхів удосконалення діяльності. Результати позиціонування агропідприємства за співвідношенням обсягів та оборотності активів і заборгованості слугують основою для визначення напрямів подальших дій для поліпшення діяльності (збільшення обсягів продажу,

стимулювання заходів із інкасації дебіторської заборгованості, зменшення обсягів кредиторської заборгованості тощо).

Рекомендації сформульовані на основі результатів позиціонування агропідприємства за підсумками 2023 року. Фактична позиція дозволяє визначити напрямки для досягнення рівноваги агропідприємства найбільш ефективним шляхом. Переміщення між квадрантами рекомендується здійснювати на основі порівняння фактичних значень показників (K_{Π} та $K_{\Gamma P}$) з цільовими (показниками рівноваги). За інших рівних умов, чим менша різниця між фактичними і цільовими значеннями, тим вища ймовірність успіху в реалізації заходів щодо покращення діяльності в цьому напрямі.

Висновки до розділу 3

1. Імплементация антикризового фінансового управління в діяльність агропідприємств є необхідною умовою забезпечення їхньої стійкості в умовах нестабільного економічного середовища. Запобіжне антикризове управління спрямоване на попередження проблем ще до їх перетворення на незворотні наслідки, що дозволяє мінімізувати ризики кризових явищ. Ефективна система антикризового управління забезпечує не лише збереження фінансової стабільності підприємства, але й стимулює його розвиток через інновації та підвищення ефективності. Основою антикризового управління є комплексний моніторинг, фінансовий аналіз та прогнозування, які дають змогу оперативно виявляти загрози та розробляти стратегії для їх подолання. Впровадження запобіжного управління дозволяє агропідприємствам не лише зберегти конкурентоспроможність, а й успішно адаптуватися до викликів сучасної економіки.

2. Оптимізація фінансових ресурсів є критичним елементом для сталого розвитку аграрного бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності.

Раціональне використання власних і позикових коштів дозволяє підвищити ліквідність, знизити фінансові ризики та забезпечити конкурентоспроможність підприємства. Структура капіталу, яка визначає співвідношення власного і позикового капіталу, впливає на ефективність фінансування і загальний фінансовий стан агропідприємства. Проведені розрахунки показують, що оптимальним є збільшення частки позикового капіталу до 40%, що дозволяє максимізувати вартість підприємства. Використання економіко-математичних моделей дає змогу досягати оптимального співвідношення капіталу, зберігаючи фінансову стійкість і ліквідність підприємства.

3. Розробка та застосування матриці поточного фінансування є ефективним інструментом для оцінки фінансового стану агропідприємства. Вона дозволяє аналізувати співвідношення активів і зобов'язань, а також оборотність запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Результати матричного аналізу показали, що агропідприємство стикається з фінансовими труднощами, зокрема через дисбаланс між політикою реалізації, закупівельною та фінансовою стратегіями. Проте, у 2023 році ситуація покращилась, що вказує на можливість оптимізації фінансування. Рекомендації, основані на матричному аналізі, допоможуть досягти фінансової рівноваги і поліпшити ефективність діяльності агропідприємства.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумки проведеного дослідження щодо визначення напрямів вдосконалення управління фінансовими ресурсами агропідприємства умовах військового конфлікту дозволяють окреслити такі висновки:

1. Фінансові ресурси аграрного підприємства є основою для його діяльності та розвитку, адже вони забезпечують необхідні кошти для здійснення господарської діяльності, покриття витрат, інвестування та забезпечення стабільності. Структура фінансових ресурсів включає власний капітал, залучені кошти, бюджетні субсидії, кредити, позики, а також інвестиції, що дозволяють підприємству не лише функціонувати, а й розвиватися, реагуючи на зміни ринку та економічну ситуацію. Важливим аспектом є ефективне управління цими ресурсами, яке дозволяє зберігати ліквідність, забезпечувати конкурентоспроможність і підтримувати фінансову стабільність в умовах високих ризиків і непередбачених факторів. Урахування всіх цих складових є запорукою успішної та стійкої роботи аграрного підприємства на ринку.

2. Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств має низку специфічних особливостей, що визначають ефективність їхньої діяльності. Сезонність виробництва та нерівномірність доходів вимагають ретельного планування грошових потоків, особливо в періоди між збором врожаю. Висока залежність від природних умов підвищує ризики і потребує створення резервів або страхування врожаю для зниження фінансових втрат. Крім того, аграрні підприємства характеризуються високою капіталомісткістю та тривалим оборотом капіталу, що накладає вимогу до ефективного управління витратами на техніку, насіння, добрива тощо. Низька ліквідність активів та обмежений доступ до кредитних ресурсів часто ускладнюють залучення фінансування, тому підприємства мають шукати альтернативні джерела, зокрема через державні програми або аграрні розписки.

3. Військові конфлікти створюють численні ризики для аграрних підприємств, значно ускладнюючи доступ до фінансових ресурсів. Пошкодження інфраструктури, економічна нестабільність, зниження інвестиційної привабливості та збільшення ризиків для страхування стають основними бар'єрами для аграріїв у отриманні необхідних фінансових ресурсів. Також значно зменшується споживчий попит, що негативно позначається на доходах підприємств, а обмеження доступу до міжнародних ринків та зниження державної підтримки посилюють фінансові труднощі. В умовах війни аграрні підприємства стикаються з труднощами у виконанні фінансових зобов'язань, що веде до зниження їх фінансової стабільності та здатності адаптуватися до зміненої економічної ситуації.

4. ДДС ІОБ НААНУ успішно адаптується до умов військового конфлікту, зберігаючи стабільність у виробництві та розвитку агропідприємства, незважаючи на труднощі, пов'язані з безпекою, логістикою та фінансуванням. Протягом 2019-2023 років підприємство продемонструвало позитивну динаміку в зростанні обсягів виробництва, зокрема у таких культурах, як зернові та соняшник, що свідчить про ефективне управління ресурсами та оптимізацію посівних площ. Оновлення та розширення основних засобів, зокрема техніки та земельних ділянок, дозволяє підвищити ефективність виробничих процесів та конкурентоспроможність підприємства. Кадровий потенціал підприємства стабільний, з підвищенням заробітної плати та зростанням продуктивності праці, що забезпечує ефективне використання трудових ресурсів навіть при зменшенні чисельності працівників. Аналіз фінансових результатів діяльності агропідприємства свідчить про позитивну динаміку зростання виторгу, прибутку та ефективності управління, що підтверджує стабільність і успішний розвиток бізнесу в умовах економічних викликів.

5. Аналіз фінансових ресурсів агропідприємства показав позитивну динаміку зростання основних показників, таких як необоротні та оборотні активи, а також власний капітал. Підприємство продовжує зміцнювати свою

фінансову незалежність, знижуючи залежність від позикових коштів, хоча частка позикового капіталу незначно зросла в останні роки. Показники фінансової стійкості демонструють покращення фінансової стабільності, зокрема за рахунок зростання коефіцієнта автономії та зменшення фінансового ризику. Аналіз ліквідності вказує на покращення здатності підприємства погашати свої зобов'язання, хоча коефіцієнт абсолютної ліквідності залишається низьким, що може свідчити про проблеми з негайним покриттям поточних зобов'язань. В цілому, агропідприємство має хорошу фінансову базу для подальшого розвитку, хоча для покращення платоспроможності потрібне підвищення рівня ліквідних активів.

6. Аналіз показників оборотності активів агропідприємства вказує на деяке уповільнення процесу перетворення активів у грошові кошти, що може знижувати ліквідність підприємства. Позитивною тенденцією є зростання оборотності запасів, що свідчить про більш ефективне управління ними, хоча збільшення часу обігу дебіторської і кредиторської заборгованості вимагає уваги. Структура активів залишається стабільною, з помітним зростанням частки виробничих запасів, що може вказувати на потребу в додатковому аналізі ефективності їх використання. Показники рентабельності демонструють загальне покращення фінансової результативності підприємства, зокрема зростання рентабельності власного капіталу та витрат. Незважаючи на сповільнення темпів зростання рентабельності в 2023 році, підприємство залишається стабільним, однак необхідно ретельно стежити за динамікою показників для забезпечення фінансової стійкості.

7. Імплементация антикризового фінансового управління в діяльність агропідприємств є необхідною умовою забезпечення їхньої стійкості в умовах нестабільного економічного середовища. Запобіжне антикризове управління спрямоване на попередження проблем ще до їх перетворення на незворотні наслідки, що дозволяє мінімізувати ризики кризових явищ. Ефективна система антикризового управління забезпечує не лише збереження фінансової стабільності підприємства, але й стимулює його розвиток через інновації та

підвищення ефективності. Основою антикризового управління є комплексний моніторинг, фінансовий аналіз та прогнозування, які дають змогу оперативно виявляти загрози та розробляти стратегії для їх подолання. Впровадження запобіжного управління дозволяє агропідприємствам не лише зберегти конкурентоспроможність, а й успішно адаптуватися до викликів сучасної економіки.

8. Оптимізація фінансових ресурсів є критичним елементом для сталого розвитку аграрного бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності. Раціональне використання власних і позикових коштів дозволяє підвищити ліквідність, знизити фінансові ризики та забезпечити конкурентоспроможність підприємства. Структура капіталу, яка визначає співвідношення власного і позикового капіталу, впливає на ефективність фінансування і загальний фінансовий стан агропідприємства. Проведені розрахунки показують, що оптимальним є збільшення частки позикового капіталу до 40%, що дозволяє максимізувати вартість підприємства. Використання економіко-математичних моделей дає змогу досягати оптимального співвідношення капіталу, зберігаючи фінансову стійкість і ліквідність підприємства.

9. Розробка та застосування матриці поточного фінансування є ефективним інструментом для оцінки фінансового стану агропідприємства. Вона дозволяє аналізувати співвідношення активів і зобов'язань, а також оборотність запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Результати матричного аналізу показали, що агропідприємство стикається з фінансовими труднощами, зокрема через дисбаланс між політикою реалізації, закупівельною та фінансовою стратегіями. Проте, у 2023 році ситуація покращилась, що вказує на можливість оптимізації фінансування. Рекомендації, основані на матричному аналізі, допоможуть досягти фінансової рівноваги і поліпшити ефективність діяльності агропідприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адонін С.В., Касімова Т.О. Управління фінансовими ресурсами підприємства в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/749>
2. Безугла Ю., Грицай О. Цифрові технології моделювання системи управління фінансовими ресурсами підприємства. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2024. 18(36). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-18\(36\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0654-18(36)-07)
3. Бланк І., Стратійчук В. Стратегічна карта управління оборотними активами підприємства торгівлі. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. № 2. С. 53-66.
4. Боднар О.А., Семенюк А.І. Формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. *Modern economics*. 2024. № 44. С. 23-29.
5. Бровко Л.І., Попенко М.С., Черенович О.В. Фінансове забезпечення формування оборотних активів сільськогосподарського підприємства. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 88-92.
6. Бровко Л.І., Юрченко А.А., Королькова Т.В. Оптимізація оборотних активів та їх вплив на діяльність підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 16-22.
7. Бровкова О.Г. Структура фінансового менеджменту підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 2. С. 10-12.
8. Булкін С.С. Формування стійкості та ефективності сільськогосподарського підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 24. С. 112-117.
9. Бурдонос Л., Виноградня В. Управління активами підприємства в сучасних умовах. *Науковий збірник «InterConf»*. 2023. № 160. С. 37-43.
10. Вдовенко Л. Ефективність управління активами – основа зростання фінансового потенціалу підприємств аграрного сектора економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. №37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-26>

11. Версанова Г.А. Забезпечення фінансової стабільності підприємства за умов змін. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2024. Вип. 1. С. 53-63.

12. Водолазська О.А., Гончарова О.О. Фінансове оздоровлення підприємства як засіб попередження його банкрутства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. Вип.32. С. 154-157. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/435>

13. Водолазська О.А., Петренко К.О. Грошові потоки підприємства: принципи та методи управління. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 6 (23). С. 593-598. URL: https://easterneurope-ebm.in.ua/journal/23_2019/90.pdf

14. Дергалюк М.О., Макалюк І.В., Погребняк А.Ю. Роль бізнес-планування у стратегічному розвитку підприємства: аспекти фінансового менеджменту та інвестування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 9. С. 69-74.

15. Дубей Ю.В. Шляхи підвищення ефективності використання оборотного капіталу промисловими підприємствами України. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 2. С. 100-108. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2018/2/EV20182_100-108.pdf

16. Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р., Степанків В.З. Потенціал підвищення фінансової стійкості підприємств: сутність, складники та послідовність оцінювання. *Grail of Science*. 2024. № 36. С. 29-34.

17. Зардова Я.В. Дослідження ефективності використання оборотних активів підприємств. *Ефективна економіка*. 2023. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_4_50

18. Іванюта П.В., Пиріжок С.Є. Управління формуванням і розподілом прибутку на підприємстві за допомогою факторного аналізу. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2022. № 28. С. 150-167.

19. Кириченко О.М., Аумпа Д.В. Управління прибутковістю основних бізнес-процесів підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2022. № 2. С. 20-25.

20. Кифяк В.І., Олійник О.Б., Журавель А.С. Цифрові моделі управління фінансовими потоками на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2024. № 3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3373>.

21. Кондратенко Н.О., Новікова М.М., Спасів Н.Я. Розвиток системи адаптивного управління фінансовими ресурсами підприємства. *Проблеми економіки*. 2021. № 1 (47). С. 78-84.

22. Костирко Л.А., Конєв В.В. Фінансове прогнозування в антикризовому управлінні підприємств. *Часопис економічних реформ*. 2024. № 1. С. 29-39.

23. Криворучко М.Ю., Постолюк Д.І. Аналіз грошових потоків у системі управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів аграрного бізнесу в умовах дисфункції соціально-економічного розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 3. С. 225-234.

24. Купріна Н.М., Васьковська К.О., Пчелянська Г.Б., Величко О.М. Оборотні активи підприємства: аспекти бухгалтерського обліку за національними та міжнародними стандартами та їх класифікація. *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12. Вип. 4. С. 65-78.

25. Купріна Н.М., Сарієва Г.І., Ступницька Т.М., Мельник Ю.М., Корчаковська К.В. Сучасний аналіз оборотних активів підприємства в системі застосування аудиту спеціального призначення. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т. 15, Вип. 1. С. 31-43.

26. Купріна Н.М., Шкарупа С.С., Антонюк О.П. Фінансові результати діяльності підприємств: сучасні аспекти методики аналізу в системі управління та розвитку діяльності суб'єктів АПК України. *Економіка харчової промисловості*. 2024. Т. 16, Вип. 2. С. 34-43.

27. Мазур К.В., Кубай О.Г. Менеджмент аграрного підприємства : навч. посіб. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 284 с.

28. Маматова Л.Ш. Роль бізнес-планування в управлінні підприємством. *Підприємництво і торгівля*. 2021. №30. С. 44-47.
29. Мордань Є.Ю., Сумченко А.О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія. Економіка*. 2019. № 4. С. 24-34.
30. Олександренко І.В. Управління фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств в Україні. *Бізнес Інформ*. 2024. № 2. С. 194-201.
31. Олійник Т.І., Чичотка В.В. Планування та обґрунтування напрямів стратегічного управління підприємством. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 8. С. 79-83.
32. Павленко О.П., Водолазська О.А. Проблеми та перспективи функціонування спрощеної системи оподаткування в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. №10. С. 144-157. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-10\(10\)-144-157](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-10(10)-144-157)
33. Панченко В.А. Базисні засади стратегічного менеджменту у сфері забезпечення фінансової безпеки суб'єктів аграрного бізнесу. *Академічні візії*. 2023. №18. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7737259>
34. Партин Г., Папірник С. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2022. № 3-4(97-98). С. 129-135.
35. Партин Г.О., Омелян Х.А. Основні завдання, об'єкти та сучасні особливості фінансового контролінгу в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2024. № 3. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/3377>
36. Пилип'як О.В., Майор О.В., Попович Ю.Г. Теоретичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві в сучасних умовах. *Економіка і управління*. 2022. № 1. С. 88-95.

37. Підлипна Р.П., Підлипний Ю.В., Інкус К.П. Джерела та проблеми фінансування сільськогосподарських підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 5. С. 50-55.

38. Попрозман О.І., Опанасенко О.М. Управління фінансовими ресурсами для оптимізації витрат підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 1. С. 79-87.

39. Причепя І.В., Лесько О.Й., Сметанюк О.А. Сутність і роль оборотних засобів в системі ефективного управління виробничо-комерційними бізнес-процесами. *Modern Economics*. 2024. № 43(2024). С. 96-101.

40. Сергійчук С., Іщенко О., Дубинська І. Розвиток бізнес-планування в сфері фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 1(2). С. 140-148.

41. Смирна О.В., Бай С.П. Діагностика фінансового стану підприємства: сутність та значення. *Grail of Science*. 2024. № 35. С. 45-48.

42. Сторожук Т.М. Малинич Н.В., Пастух Д.Л. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 5. С. 148-159.

43. Сучасні технології управління : монографія / за ред. док. екон. наук, професора І. О. Кузнецової. Харків : «Діса плюс», 2023. 320 с.

44. Танклевська Н.С., Мірошніченко В.О. Фінансова стійкість підприємств в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2024. № 3. С. 249-255.

45. Терещенко С.І., Феда В.В. Ефективне використання оборотних активів підприємством. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 2. С. 67-71.

46. Тітенко З.М., Капля З.М. Теоретичні основи механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/3127>

47. Тітенко З.М., Пасічний В.А. Підвищення ефективності управління активами підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 2. С. 95-103.

48. Тітенко З.М., Шнайдер А.В. Роль фінансового планування та прогнозування у забезпеченні фінансової стійкості підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 9. С. 113-119.

49. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Вид-во ПП «Астроя», 2020. 434 с.

50. Фальченко О.О., Яцина В.В., Кочетова Т.І. Особливості формування фінансових результатів сільськогосподарського підприємства. *Вісник НТУ «ХПИ». Економічні науки*. 2021. №2. С. 32-36.

51. Фінанси підприємств України під час війни та завдання їх повоєнного відновлення : наукова доповідь / за ред. д.е.н. В.В. Зимовця ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2023. 54 с.

52. Фурса В.А., Коробцова Д.В., Толкачова Г. В. Оптимізація стратегій управління фінансами підприємства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2023. № 1-2, С. 54-58.

53. Халатур С.М., Ільченко О.О., Запара Ю.С. Фінансовий інжиніринг управління активами аграрних підприємств як запорука забезпечення продовольчої безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 17. С. 54-58.

54. Халатур С.М., Карамушка О.М., Шапка Я.І. Ключові аспекти фінансового інжинірингу в процесі управління оборотними коштами аграрного підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4901>

55. Халатур С.М., Сірко А.Ю., Малоок А.В. Сек'юритизація як ефективна складова управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства в умовах війни. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2024. № 2(9).

56. Черноусова Ж.Т., Фартушний І.Д., Лісовська О.М. Економіко-математичне моделювання управління грошовими активами підприємства у сфері фінансового посередництва. *Підприємництво та інновації*. 2023. Вип. 28. С. 79-86.

57. Ярмак О.В., Меженський М.Ю. Прогнозування фінансової стійкості підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 48. С. 262-266.

58. Ярошевська О.В., Красноступ В.М. Теорія фінансового аналізу стану підприємств України. *Вісник економічної науки України*. 2024. № 1. С. 139-144.

59. Khalatur S., Honcharenko O., Karamushka O., Solodovnykova I., Shramko, I. (2022). Paradigm transformation of the economic crises modeling. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 4(45), pp. 285-297. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3833>

60. Khalatur S., Hrabchuk O., Vodolazska O., Babenko-Levada V., Pavlenko O. (2024). Financing the development of agricultural production in european countries: comparative analysis and experience for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(55), 199-212. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4347>

61. Khalatur S., Kravchenko M., Oleksiuk V., Brovko L., Karamushka O. (2023). Methodological bases of innovation model formation of the agricultural sector of the national economy. *E3S Web of Conferences*, 452/01007. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345201007>

62. Khalatur, S., Kachula, S., Oleksiuk, V., Kravchenko, M., Klymenko, S. (2023). Anti-crisis management as a basis for the formation of a financial mechanism for the sustainable development of agricultural business. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(52), 413-432. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4169>

63. Velychko O., Velychko L., Butko M., Khalatur S. (2019). Modelling of strategic managerial decisions in the system of marketing logistics of enterprise. *Innovative Marketing*, 15(2), 58-70.